

Tasa-arvokasvatus lastenkirjalisuuden avulla

Taru Hakala

Anniina Harjula

OPINNÄYTETYÖ
Elokuu 2019

Sosionomi

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

HAKALA, TARU & HARJULA, ANNIINA:
Tasa-arvokasvatus lastenkirjallisuuden avulla

Opinnäytetyö 49 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Elokuu 2019

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, kuinka lastenkirjallisuutta voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa, sekä tarjota päiväkodille ja varhaiskasvatushenkilöstölle esimerkkejä siitä, kuinka lastenkirjallisuutta voidaan käyttää osana tasa-arvokasvatusta. Opinnäytetyön tavoite oli edistää päiväkodin lasten suvaitsevaisuutta ja rikastuttaa päiväkodin tasa-arvokasvatusta lastenkirjallisuuden avulla.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena käyttämällä avoimia haastatteluja lapsiryhmässä ja puolistrukturoitua haastattelua ryhmän henkilöstöä haastateltaessa. Aineisto kerättiin tamperelaisessa päiväkodissa. Päiväkodissa toteutettiin satuhetkiä, joista jokaisella mukana oli kirja, joka käsittelee tasa-arvoon liittyvää teemaa. Tutkimuskysymys oli: miten lastenkirjallisuutta voidaan käyttää tasa-arvokasvatuksessa?

Opinnäytetyön tulosten mukaan lastenkirjallisuuden käyttö tasa-arvokasvatuksessa on hyvä ja toimiva keino tuoda esille tasa-arvon eri teemoja. Kirjallisuus on tehokas keino, sillä kuvakirjojen kuvat saavat lapsen mielenkiinnon heräämään ja kannustavat lapsia ihmettelemään ja kyselemään. Tutkimuksen mukaan lastenkirjallisuudesta kuvakirjat ovat ne, joita on laajasti ja kokonaisvaltaisesti nykyään aiheesta kuin aiheesta. Tutkimus osoitti, että uudet lastenkirjat käsittelevät koko ajan enemmän tasa-arvon teemoja.

Jatkossa tutkimusta voisi kehittää ja laajentaa. Tutkittaessa useampaa päiväkotia useammalta paikkakunnalta eri puolilta Suomea saataisiin kattavampi kuva siitä, kuinka tasa-arvokasvatusta tällä hetkellä järjestetään, ja samalla kasvatushenkilöstöä voisi ohjata käyttämään enemmän lastenkirjallisuutta apuna. Tutkimusta voisi kehittää myös keskittymällä enemmän lastenkirjallisuuteen, sen hyviin ja huonoihin puoliin sekä kehitykseen ja nykyaikaisuuteen. Vaihtoehtoisesti tutkimus voisi keskittyä tasa-arvokasvatukseen: kuinka sitä toteutetaan ja miten se vaikuttaa lasten kehitykseen ja positiiviseen minäkuvaan.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HAKALA, TARU & HARJULA, ANNIINA:
Equality Education through Children's Literature

Bachelor's thesis 49 pages, of which appendices 1 page
August 2019

The purpose was to find out how children's literature could be used in early childhood education as a part of equality education. The aim was to promote the tolerance of specific kindergarten's children and enrich their equality education by children's literature.

The data were collected through open interviews in the children group and semi-structural interviews from the group's staff. The data were collected from a kindergarten in Tampere and analysed through qualitative content analysis.

The results revealed that children's literature on equality education is a good and functional way to bring out different themes of equality. The study also found that picture books have positive effects on the improvement of the children's interest. Picture books also encourage children to wonder and to ask. Further studies on the subject, for example, a qualitative study of how equality education is currently organized in several kindergartens around Finland could give important and interesting information.

Key words: children's literature, equality education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LÄHTÖKOHDAT	7
	2.1 Lähtökohdat ja tutkimusympäristö	7
	2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	9
3	TASA-ARVOKASVATUS	10
	3.1 Tasa-arvo varhaiskasvatuksessa	10
	3.2 Lähtökohtana tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus	11
	3.3 Tasa-arvoisuus ja lasten moninaisuuden kohtaaminen.....	12
4	LASTENKIRJALLISUUS	14
	4.1 Lastenkirjallisuus ja sen historia	14
	4.2 Kuvakirjat	17
	4.3 Runot / Lastenlyriikka	19
	4.4 Tietokirjat.....	20
5	LASTENKIRJALLISUUDEN MERKITYS	22
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
	6.1 Tutkimusote.....	27
	6.2 Tutkimusaineiston kerääminen.....	28
	6.3 Satuhetkissä käytetty kirjallisuus	29
7	HAVAINTOJA SATUHETKISTÄ	32
	7.1 Sinä et kuulu tänne Beiron	32
	7.2 Minä olen Alex.....	33
	7.3 Me kaikki synnymme vapaina	35
	7.4 Lotta leppäkerttu on erilainen	36
	7.5 Runokortit.....	37
	7.6 Haastattelu	38
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
9	POHDINTAA	42
	9.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	42
	9.2 Tutkimuksen kehittäminen ja jatkotutkimusmahdollisuudet	43
	9.3 Opinnäytetyöprosessin pohdinta	44
10	LÄHTEET	46
11	LIITTEET	49
	Liite 1. Saatekirje Lasten Huoltajille	49

1 JOHDANTO

Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella hänen elinpiirinsä laajenee, sillä kotona vallitsevien toimintamallien, perinteiden ja arvojen lisäksi lapsi kohtaa myös toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on kehittää lapsen valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti ja kannustaa keskusteluun arvoista ja ihanteista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 44 & 20.)

Kirjojen lukeminen lapselle harjoittaa hänen vuorovaikutustaitojaan. Esimerkiksi kuinka tulla toimeen itsensä ja muiden ihmisten kanssa. Lapsi oppii myös erilaisia keinoja tunteiden säätelyyn sekä niiden kanavointiin, kun myötäelää kirjojen henkilöiden tunteita. Lapsen kielitaito sekä tiedonkäsittelyyn liittyvät taidot ja oivaltamiset kehittyvät monipuolisesti kirjojen katselulla ja lukemisella yhdessä aikuisen kanssa. Kuvakirjojen rikas ja monitasoinen kieli tukee lapsen sanavarastoa ja näin ollen myös puheen kehitystä. Lapsi voi myös saada kirjoista apua arjen vaikeuksiin, jolloin kirjat tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Lastenkirjallisuus opettaa lapsille myös moraalialia ja etiikkaa, esimerkiksi erottamaan oikean väärästä. (Heikkilä-Halttunen, 2015, 39, 60.)

Olimme heti sitä mieltä, että haluamme opinnäytetyömme liittyvän lastenkirjallisuuteen. Meillä molemmilla on hyviä muistoja saduista, joita olemme lapsena kuulleet. Hanhiemon satuaarten opettavaiset sadut sekä monet muut lapsuuden lempi kuvakirjat ja niiden tarinat ovat jääneet hyvin mieleemme, vaikka niiden kuulemisesta on kulunut aikaa jo monia vuosia. Kirjat ovat olleet meille lapsuudessa hyvin merkittäviä ja tästä syystä lastenkirjallisuus valikoitui osaksi opinnäytetyötämme. Lastenkirjallisuuden monipuolisuus ja se maailma, johon se kuulijan ja lukijan johdattaa on se, mikä meille on jäänyt vahvasti mieleen. Halusimme valita teeman, jota voisi käydä läpi lastenkirjallisuuden avulla. Pyörittelimme mielessämme eri vaihtoehtoja ja esiin nousi ajatukset esimerkiksi erilaisuudesta ja tasa-arvosta. Päädyimme valitsemaan tasa-arvon ja tasa-arvokasvatuksen aiheeksemme sen ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen merkityksen takia. Se on myös arvo, jonka koemme itsellemme tärkeäksi ja päiväkodille hyödylliseksi ai-

heeksi. Koimme myös, että lastenkirjallisuus on oiva väline tämän työn toteuttamiseksi. Näin opinnäytetyömme aiheeksi muotoutui tasa-arvokasvatus lastenkirjallisuuden avulla.

Käytämme opinnäytetyössämme hyödyksi Lastenkirjainstituutin laajaa tietokantaa ja kirjastoa. Lastenkirjainstituutin kirjastosta löytyy Suomen laajin lastenkirjainkokoelma, sekä lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimuskirjasto (Lastenkirjainstituutti, 2018).

2 LÄHTÖKOHDAT

Tämä luku käsittelee lähtökohtia opinnäytetyöhömme ja kerromme siitä, miten päädyimme aiheeseen. Esittelemme luvussa opinnäytetyömme tarkoituksen, tavoitteen ja tutkimuskysymykset.

2.1 Lähtökohdat ja tutkimusympäristö

Varhaiskasvatus on tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää sekä syrjäytymistä ehkäisevää. Tiedot ja taidot, joita varhaiskasvatuksessa on opittu vahvistavat lapsen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 14.) Varhaiskasvatuslaki sanoo varhaiskasvatuksen yhdeksi tavoitteeksi antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa ja jokaisen yhdenvertaisuutta sekä opettaa ymmärtämään ja kunnioittamaan yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 16)

Perinteiseen lukutuokioon, jossa aikuinen lukee ja lapsi kuuntelee, saa vaihtelua, kun varaa aikaa myös keskustelulle. Lasta voi rohkaista keskeyttämään, kysymään ja ihmettelemään. Tällä tavoin syntyy vuorovaikutusta, jonka avulla lapsi pystyy harjoittelemaan toisten huomioimista, vastaamista, kysymistä, omansaista kertomista sekä omien näkökulmiensa perustelua. (Heikkilä-Halttunen 2015, 66.) Kirjat ja niiden herättämät keskustelut ovat hyviä tilaisuuksia tutustua lapsen tapaan aistia ympäristöään. Keskustelun kautta voidaan esimerkiksi nähdä mitä lapsi tuntee, ajattelee ja kokee sekä mitä lapsi pelkää ja näkee. (Heikkilä-Halttunen 2015, 145.)

Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui lopulta tasa-arvokasvatus lastenkirjallisuuden avulla. Halusimme valita aiheeksi jonkun ajankohtaisen ja pinnalla olevan aiheen. Lakimuutoksia tehdään koko ajan tasa-arvoisempaan suuntaan ja omien havaintojemme mukaan tasa-arvo alkaa näkyä myös yhä enemmän lastenkirjallisuudessa. Monikulttuurisuus on lisääntynyt Suomessa viime vuosina ja se näkyy monissa päiväkodeissa omien kokemuksiemme perusteella, joissa eri kulttuurit kohtaavat. Päiväkodeissa kohdataan hyvin paljon eri lähtökohdista tulevia

lapsia ja perheitä, joten näimme aiheen tärkeänä. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan maahanmuutto Suomeen on kasvanut tasaisesti ja tämä selittääkin osittain myös päiväkodeissa näkyvää monikulttuurisuuden lisääntymistä (Muuttoliike, 2018.)

Ammattikasvattajat ovat havainnoineet, että päiväkotikäisten lasten kielelliset valmiudet ovat huonontuneet sekä erilaiset puheviivästymät ovat lisääntyneet. Yhtenä selityksenä tälle on nähty vähentyneitä ääneen lukemista kotona sekä iltasatuperinteen häviämistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 118.) Myös yksi syy aiheen valinnalle oli lukemisen vähentyminen. Esimerkiksi MTV (Suomalaisten lukemien kirjojen määrä vähenee... 2019) on uutisoinut siitä, miten lukeminen on vähentynyt kaikissa ikäryhmissä ja taas heikkojen lukijoiden määrä on kasvanut. Tässä nähdään syynä se, että yhä useampi aikuinen ei pidä lukemisesta ja lapset katsovat esimerkkiä aikuisista.

Yhteistyöhön päiväkodin kanssa päädyimme soittelemalla ensin eri päiväkodeille ja kartoittamalla, mikä päiväkotikokisi opinnäytetyömme hyödylliseksi. Löysimme melko nopeasti sopivan ryhmän, jonka kanssa lähtisimme satuhetkiä toteuttamaan. Ryhmä oli käsitellyt edeltävänä syksynä erilaisuutta ja kiusaamista, joten satuhetkemme olivat hyvää jatkoa tälle. Ryhmässä oli esiintynyt kiusaamista ja esimerkiksi ihmetystä osan lapsien monikielisyydestä. Koimme ryhmän meille sopivaksi ja yhdessä lastentarhanopettajan kanssa mietimme aiheeseemme sopivia teemoja satuhetkille.

Tasa-arvosta sekä lastenkirjallisuudesta on tehty monia opinnäytetöitä, pro graduja ja väitöskirjoja, mutta tasa-arvokasvatuksesta lastenkirjallisuuden avulla ei löydy valmiita töitä. Meitä kiinnostaa miten kasvatusta voidaan toteuttaa kirjallisuuden avulla ja tästä syystä juuri tasa-arvokasvatus lastenkirjallisuuden avulla muokkautui aiheeksemme.

2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia, kuinka lastenkirjallisuutta voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa ja tuoda päiväkodille ja varhaiskasvatushenkilöstölle esimerkkejä siitä, kuinka lastenkirjallisuutta voidaan käyttää osana tasa-arvokasvatusta. Opinnäytetyömme tavoite on edistää päiväkodin lapsien suvaitsevaisuutta ja rikastuttaa päiväkodin tasa-arvokasvatusta lastenkirjallisuuden avulla. Lyhyenkin hetken aikana voidaan käsitellä monia teemoja ympäröivästä maailmasta, kulttuurista, universumista, oikeastaan mistä vaan, joten tavoitteena on tuoda päiväkodille keino, jonka avulla voidaan käsitellä vaikeitakin asioita päiväkodissa ja rohkaista varhaiskasvatushenkilöstöä ottamaan erilaisia asioita esille satuhetkillä. Tavoitteena on myös rohkaista henkilöstöä tutustumaan uusiin ja vanhoihin lastenkirjoihin ja etsimään kullekin ryhmälle sopivaa kirjallisuutta ja käyttämään sitä laajasti hyödyksi työssään. ”Lapsella tulisi olla mahdollisuus tutustua päiväkodin arjessa kaikkiin lastenkirjallisuuden lajeihin, jotka eri tavoin harjaannuttavat lapsen kielellistä tietoisuutta” (Heikkilä-Halttunen 2015, 117).

Tutkimuskysymyksemme on:

1. Miten lastenkirjallisuutta voidaan käyttää tasa-arvokasvatuksessa?

3 TASA-ARVOKASVATUS

Tämä luku käsittelee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsitteinä sekä sitä, miten niitä tulisi toteuttaa varhaiskasvatuksessa. Lisäksi luvussa käsitellään monikulttuurisuuden huomioimista ja sen osallisuutta tasa-arvokasvatuksessa.

3.1 Tasa-arvo varhaiskasvatuksessa

”Todellinen tasa-arvoisuus merkitsee sitä, että jokainen on itsessään tärkeä ja arvokas osa yhteisöä riippumatta henkilökohtaisista piirteistään” (Ahonen 2017, 101).

Tasa-arvo tarkoittaa sitä, että jokainen ihminen on samanarvoinen. Samanarvoinen eli yhdenvertainen niin arvoltaan kuin asemaltaan yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä. Jokainen on samanarvoinen riippumatta ihmisen yksilöllisistä tekijöistä esimerkiksi kansallisesta alkuperästä, rodusta, väristä, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, kielestä, uskonnosta, poliittisesta mielipiteestä, yhteiskunnallisesta asemasta tai varallisuudesta. (www.ykliitto.fi, 2019.) Laki turvaa tasa-arvoa esimerkiksi yhdenvertaisuuslailla, joka on asetettu edistämään ja turvaamaan yhdenvertaisuuden toteutumista. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) yhdeksi varhaiskasvatuksen tavoitteeksi on asetettu edistää suvaitsevaisuutta antamalla kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Tavoitteena on myös edistää tasa-arvoa sukupuolten välillä, kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.

Päiväkodin henkilökunta ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä myös keskustelemaan aiheesta. Varhaiskasvatuksessa ei hyväksytä kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa missään muodossa eikä keneltäkään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20.) Haatajan, Lahelman ja Saarnivaaran (1990) mukaan tasa-arvokasvatusta on myös tasa-arvon ja sukupuolittuneiden käytäntöjen huomioiminen, joka tarkoittaa sitä, kun katsotaan arjen tuttuja käytäntöjä ja asioita eri näkökulmista (Ylitapio-Mäntylä, 2012, 27).

Vienolan (2011) mukaan lasten hyvinvointia varhaiskasvatuksessa edistää tasa-arvokysymysten äärelle pysähtyminen sekä näiden asioiden huomioiminen. Tasa-arvokasvatukseen olisi tästä syystä hyvä panostaa, sillä varhaiskasvatuksessa se kytkeytyy myös eettiseen kasvuun ja tukee lasten fyysistä, emotionaalista, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 20.) Erilaisuudesta johtuvaa kiusaamista varhaiskasvatuksessa, voidaan ehkäistä nostamalla esiin tasa-arvoasioita ja sukupuolittuneita käytäntöjä. Tämän lisäksi näiden asioiden esiin nostaminen luo toisia arvostavaa ja kunnioittavaa ilmapiiriä kasvatusyhteisöihin. Kasvatusyhteisössä, jossa kunnioitetaan toisia ja eriarvoisuutta, samalla vahvistetaan lapsen hyvinvointia ja tuetaan kasvua ja kehitystä, jotta lapsella olisi tulevaisuudessa tasapainoinen nuoruus ja aikuisuus. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 19.)

3.2 Lähtökohtana tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus

”Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Lainsäädännössä ihmisten yhdenvertaisuus määritellään muun muassa perustuslaissa.” (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, www-sivut.)

Päiväkotien lapsiryhmät koostuvat erilaisista ja yksilöllisistä lapsista. Moninaisuutta ryhmään tuovat esimerkiksi lasten ikä, sukupuoli, lasten yksilölliset kyvyt, toiminnalliset rajoitteet, kulttuuritausta sekä etnisyyteen liittyvät seikat. Yhdenvertaisuus kasvatuksessa ja opetuksessa tarkoittaa sitä, että annetaan kaikille lapsille todellisia mahdollisuuksia ja tilaisuuksia oppimiseen. Korkealaatuinen opetus on mahdollista vain, jos keskiössä ovat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. (Eerola-Pennanen & Turja, 2017, 195.)

Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta, vaan sitä, että yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Työyhteisössä olisi hyvä keskustella yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista toimintakulttuurin kehittämiseksi. Tämän lisäksi tulee pohdita miten ryhmässä vallitsevat asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Asenteet liittyen esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen,

vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen. Näiden asioiden pohtiminen työyhteisössä on tärkeää, sillä lapset omaksuvat vuorovaikutuksen ja kielenkäytön malleja sekä tapoja toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 30.)

Päiväkodissa on monenlaisia lapsia, jotka ovat erilaisia kieleltään, kansalaisuudeltaan ja sukupuoleltaan. Jokaista lasta tulee kuulla, hänen ajatuksiaan ja taustansa kuunnella, sillä jokainen lapsi on tärkeä. Lapsilla on myös monia erilaisia mielipiteitä, joita tulee kunnioittaa. Lapset ovat useammin avarakatseisempia kuin aikuiset, kun he katselevat ja pohtivat ympäröivää maailmaa. Lapsi ei esimerkiksi välttämättä kyseenalaista, jos kuusivuotias poika tuo nukken päiväkotiin tai tyttö leikkisi kaivinkoneella. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 27.)

3.3 Tasa-arvoisuus ja lasten moninaisuuden kohtaaminen

Eriarvoisuutta ei saa tuottaa sukupuoli, ikä, kansalaisuus tai ihmisen lihavuus, lyhyys, kasvojen muoto, eikä mikään muukaan eroavaisuus. Sensitiivisyyttä eli herkkyyttä on huomata ja huomioida ihmisten eroja sekä kuulla ja nähdä asioita monella tavalla. Sukupuolisensitiivisyys on taitoa tarkastella sukupuolta niin biologiselta kannalta, mutta myös sosiaalisen ja kulttuurisen määrittelyjen näkökulmista. Se on taitoa nähdä omia sekä muiden kasvattajien sukupuolittuneita käytäntöjä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 26.)

Varhaiskasvatus on osa monimuotoista yhteiskuntaa, jossa monikulttuurisuus nähdään voimavarana. Jokaisella on perusoikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen, joita varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään. Henkilöstöltä tämä edellyttää tietoa muista kulttuureista ja taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monista eri näkökulmista. Esimerkiksi ryhmässä voidaan keskustella eri ajattelu- ja toimintatavoista rakentavasti sekä samalla luoda uusia tapoja toimia yhdessä, jolloin myös edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 31.) Jotta kulttuurien moninaisuus toteutuisi aidosti, tulisi varhaiskasvattajien tietoisesti paneutua esimerkiksi erilaisiin kulttuuriin ja katsomuksellisiin taustoihin. Kun toimitaan ja ajatellaan tästä näkökulmasta, niin esimerkiksi muslimilapsi ei määriy arjessa siksi

lapseksi, joka ei syö sianlihaa tai osallistu joulujuhlaan. Vaan tämän sijaan lapsi nähdään yhteisöön kuuluvana tekijänä, jolla on oikeus omaan kulttuuriin ja katsomukseen, lukuisten muiden ominaisuuksiensa lisäksi. (Ahonen 2017, 102.)

Kasvattajantyössä vaikuttavat omat elämäkokemukset ja se, miten itse on tullut kohdatuksi, sillä kokemukset voivat siirtyä kasvattajan omaan toimintaan. Päiväkodissa työskennellessä on hyvä pohtia, miten esimerkiksi kohtaa tyttöjä ja poikia sekä millaisen tilan antaa tyttöjen ja poikien toiminnalle. Ohjaako käytännön toimintaa stereotyyppiset käsitykset siitä, millaisia tyttöjen tai poikien tulisi olla. (Ylitapio-Mäntylä, 2017, 277.) Lapsi voi jatkuvasti tarkkailla muiden odotuksia ja asenteita itseään kohtaan siitä, millainen hänen kuuluisi olla. Lapsi voi jopa opetella elekieltä tai pukeutumista kavereiltaan. Ja jos lapsi tuntee, että hänen on mahdotonta olla sellainen kuin hän olisi, hän voi päättää tulla sellaiseksi kuin kaikki tahtovat. (Huuska & Karvinen 2012, 41.) Päiväkodin työntekijöiden tulisi kiinnittää huomiota omaan käyttäytymiseensä ja omiin arvoihinsa. Koska lapset omaksuvat arvoja ja asenteita suoraan aikuisten asenteista, on aikuisen näyttämä malli erityisen tärkeä. Me rakennamme varhaiskasvatuksessa sitä arvopohjaa, joka kulkeutuu lapsilla aikuisuuteen saakka. (Ahonen 2017, 98.)

4 LASTENKIRJALLISUUS

Tässä luvussa tutkitaan lastenkirjallisuutta, mitä se on ja millainen historia sillä on. Sen lisäksi luvussa käydään läpi ne lastenkirjatyytit, joita käytimme satutuokioissa: kuvakirjat, runot ja tietokirjat. Nämä kirjatyytit valikoituivat siksi, että ne sopivat 4-5 -vuotiaalle sisällöltään ja halusimme myös tuoda päiväkodille esimerkkejä, kuinka käyttää eri tyyppistä kirjallisuutta hyödyksi.

4.1 Lastenkirjallisuus ja sen historia

”Lastenkirjat ovat oman aikansa yhteiskunnallisia ja ideologisia arvoja peilaavia ja muutoksiin reagoivia kommunikaation välineitä” (Pesonen 2013, 65).

Lastenkirjallisuus on yksi kirjallisuuden haara tai osa, joka on suunnattu lapsille. Useissa lähteissä puhutaan lasten- ja nuorten kirjallisuudesta päällekkäin tai lastenkirjallisuudesta nuortenkirjallisuuden osana. Näiden kahden välinen ero on siis liikkuva ja ohut, mutta ikäraja menee yleensä 10. ikävuodessa. Silloin katsotaan, että lapset siirtyvät lastenkirjallisuudesta nuortenkirjallisuuteen, sillä kiinnostuksen kohde siirtyy hiljalleen saduista esimerkiksi seikkailukirjallisuuteen sekä realistisempiin tarinoihin. (Karasma & Suvilehto 2014, 12-13.)

Lastenkirjallisuuden katsotaan nykytiedon mukaan syntyneen jo keskiajalla, jolloin on ollut jo lapsille suunnattua kirjallisuutta. Varhainen lastenkirjallisuus oli uskonnollista, kasvattavaa ja ohjaavaa, jonka tarkoituksena oli kasvattaa lapsi nopeasti aikuiseksi. Kirjat olivat pääsääntöisesti käytösoppaita ja ohjekirjoja. 1700-luvulla alettiin kirjoittaa ja kustantaa juuri lapsille suunnattua kirjallisuutta ja aiemmin katsottiinkin, että lastenkirjallisuus olisi syntynyt vasta silloin. Vuosisadan alussa vallitsi valistusaika, jolloin suosittiin opettavia seikkailukertomuksia, joissa hyöty ja huvi yhdistyivät. Valistusaika vaikutti vielä vuosisadan lopussa, silloin suosioon nousivat varoituskertomukset. (Huhtala & Juntunen 2004, 9-14.)

1800-luvulla eurooppalainen lastenkirjallisuus oli murroksessa. Nykyaikainen lapsikäsitelmä lähti muodostumaan 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa ja tämä vaikutti olennaisesti nykyisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden syntyyn. Vanhan lapsikäsitelmän mukaan lapsi on pieni aikuinen, mutta uudistuvan käsitelmän

mukaan lapsi nähtiin jo muunakin kuin työvoimana. Lasten kiinnostukset ja tarpeet huomattiin erilaisiksi kuin aikuisen. Myös kirjallisuus alkoi muuttua ja vastata tähän muuttuvaan tarpeeseen. (Ihonen 2003, 12-13.)

1800-luvulla maailma muuttui, valistusaika sai väistyä romantiikan aikakausi valtasi taiteet. Yleisesti lapsiin alettiin kiintyä enemmän, joka saattoi johtua myös lapsikuolleisuuden pienenemisestä. Lapsiin uskallettiin kiintyä ja rakastaa, jolloin heille myös osoitettiin kiintymystä ostamalla tai lainaamalla kirjoja. (Ihonen 2003, 13.) Lapsuudesta tuli ihannoinnin kohde, se ymmärrettiin vaiheena, jota ei tulisi nopeuttaa. Lapsen ymmärrettiin olevan luontaisesti hyvä ja kasvatuksen tuli tukea lapsen luonnollista kehitystä. Vuosisadan lopulla alkoi esiintyä sadun ja fantasian lisäksi myös nonsense –kirjallisuutta, mitä edustaa mm. Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland* (1865). (Huhtala & Juntunen 2004, 18, 27.)

Romantiikan aikana sadut nousivat arvoonsa osana lastenkirjallisuutta mm. Grimmin veljesten julkaisuiden myötä. Vaikka ensimmäisenä lapsille suunnattuna satuna pidetään Madame Le Prince de Beaumontin versiota Kaunottaresta ja hirviöstä, julkaistiin jo 1756, ja sen jälkeen sadut ovat olleet yksi iso osa lastenkirjallisuutta, on 1800-luku merkittävää aikaa satujen kehityksessä. (Huhtala & Juntunen 2004, 14-18.) Grimmin veljekset kirjoittivat monia tunnettuja kansansatuja ja julkaisivat useita painoksia ja versioita näistä saduista. Sadut alkuperäisessä muodossa eivät olleet lastenkirjallisuutta, vaan aikuisille suunnattua viihdettä. Ne sisälsivät raakalaismaista väkivaltaa, inestiä ja seksiä. Wilhelm Grimm muokasi ja sensuroi satuja pikkuhiljaa. Ensimmäisestä painoksesta oli poistettu viitaukset seksuaalisuuteen ja inestiin, mutta lasten hyväksikäytöt ja julmat rangaistukset elivät vielä saduissa. Saavuttaakseen kuitenkin vielä laajemman lukijakunnan Grimm jatkoi muokkaustyötä ja myöhemmissä painoksissa mm. ilkeät ja sydämettömät äidit muuttuivat äitipuoliksi, sillä lasten on helpompi käsitellä ajatus ilkeästä äitipuolesta kuin äidistä. (Bengtsson 2019, 193-200.)

Vuosisadan vaihteessa alkoi fantasian ensimmäinen kulta-aika. Fantasia -käsite kehittyi saduista. Se on mielikuvituksellista ja liikkuu mahdollottoman ja yliluonnollisen rajoilla. Se voidaan erotella korkeaan ja matalaan fantasiaan. Korkea fantasia sijoittuu toiseen maailmaan, jossa kaikki on totta. Tärkeää on tämä toisessa maailmassa odottava todellisuus, ei niinkään se kuinka sinne päästään. Korkean

fantasian toisia maailmoja edustaa mm. Nalle Puhin Puolen hehtaarin metsä. Matala fantasia eroaa korkeasta siten, että siinä yliluonnolliset ja maagiset asiat tapahtuvat toisen maailman sijaan reaali maailmassa. (Huhtala & Juntunen 2004, 36.) 1900-luvun alussa alkoi myös tyttö- ja poikakirjojen taival. Niiden historia alkoi jo 1800-luvulla, mutta yleistyi uuden vuosisadan alussa. Poikakirjoissa päähenkilöt kuvattiin usein urheina ja rohkeina ja korostivat pojan miehisyyttä. Tyttökirjoissa päähenkilöt olivat suuntautuneet kodin piiriin, he kasvoivat hiljaa hyviksi vaimoiksi, äideiksi ja kotitöiden tekijöiksi. (Huhtala & Juntunen 2004, 54.)

Lastenkirjallisuus modernisoitui 1900-luvulla. Heikkilä-Halttunen (2010) selvittää modernin lastenkirjallisuuden tarkoittavan sotavuosien jälkeistä lastenkirjallisuutta. Koska sotavuosien kriisin keskellä kirjat olivat lapsille usein keino päästä pois todellisuudesta, kirjojen taiteelliset ja esteettiset keinot kiilasivat kokonaan tai osittain opettavuuden edelle. Lastenkirjallisuudelle annettiin lupa viihdyttää ja hauskuuttaa lapsia, vaikka opettavainen puoli kirjoissa kärsisikin. (Heikkilä-Halttunen 2010, 29-30.) Tästä lastenkirjallisuus jatkoi kehittymistään kohti nykyistä tilaansa. 60- ja 70-luvuilla kirjat pyrkivät antamaan lapselle totuudenmukaisen kuvan ympäröivästä maailmasta. Ne ottivat myös yhä enemmän kantaa maailman tilaan, esimerkiksi ilmastoasioissa ja ympäristön saastumisessa. Samalla myös negatiivisia tunteita herättävä kirjallisuus katsottiin hyväksi lapsen kehitykselle. (Heikkilä-Halttunen 2003, 216, 228.)

1980-luku oli salliva lastenkirjallisuudessa. Se painotti lasta ja lapsen näkökulmaa, mitä ja miten lapsi tuntee ja kokee. 80-luvulla haluttiin enenemissä määrin vaikuttaa myös vanhempien ja kasvattajien asenteisiin. Ongelmakeskeisiä lastenkirjoja ilmestyi yhä enemmän, sillä luotettiin ettei lapsi mene rikki vaikeiden asioiden äärellä, mikäli lapsella on perusturva kotona tai lähiympäristössä. Vuonna 1981 pidettiin vammaisuuden teemavuotta ja sen ympärillä syntyi myös erilaisia vammaisuutta käsitteleviä kirjoja, joissa korostettiin suvaitsevaisuutta ja erilaisuutta. (Heikkilä-Halttunen 2010, 69-71.) 90-luvun alussa lasten kuvakirjallisuus taantui laman myötä, mutta vuosikymmenen lopulla lastenkirjallisuus aloitti uuden nousun. Kirjoissa esiintyi entistä enemmän huumoria. Vuosisadan lopulla lastenkirjallisuuden arvostus jatkoi kasvamistaan. Arvostuksesta kieli esimerkiksi se, että vuonna 1997 jaettiin ensimmäinen Finlandia Junior -palkinto. (Huhtala & Juntunen 2004, 113-114.)

Siirryttäessä 2000-luvulle lastenkirjallisuus on kehittynyt ja monipuolistunut huomattavasti. Se pysyy hyvin muuttuvan maailman mukana. Lastenkirjoja kirjoitetaan nykyään monista aiheista, myös aiheista, joita aiemmin ollaan pidetty tabuina. Tästä huolimatta lastenkirjailijat pitävät huolta, että tarinan loppuratkaisut ovat onnellisia. (Heikkilä-Halttunen 2015, 60.) Myös esimerkiksi lisääntynyt maahanmuutto on ohjannut kirjallisuutta kohti monikulttuurisuutta, joka taas ohjaa lukijoita kohti yhä suvaitsevaisempaa ja tasa-arvoisempaa maailmaa (Karasma & Suvilehto 2013, 270).

4.2 Kuvakirjat

*“Kuvakirja on kuvataiteen ja kirjallisuuden rajatapaus sekä niiden yhdistelmä”
(Mikkonen 2005, 329)*

Kuvakirjat ovat yksi suurimmista lastenkirjallisuustyypeistä. Niissä kuvat ja teksti ovat vuorovaikutuksessa, jolloin lapsi saa tasapainoisen kokemuksen kielellisestä ja visuaalisesta kerronnasta. Hyvässä kuvakirjassa kuva tukee tekstiä ja samalla täydentää sitä. (Karasma & Suvilehto 2014, 18.) Selvää eroa on vaikea tehdä kuvakirjan, kuvitetun kirjan ja kirjan kuvituksen välillä. Periaatteessa kuvakirja on teos, jossa kuvilla on tärkeä tehtävä, niin sisällöllisesti kuin laadullisestikin. Siitä, kuinka monta kuvaa kirjassa tulee olla, ja kuinka monelta sivulta kuvat voivat puuttua, ei ole yksiselitteistä vastausta. (Mikkonen 2005, 330.)

Ruotsalainen tutkija Ulla Rhedin (1992) on jakanut kuvitetut kirjat kolmeen kategoriaan sen mukaan, missä järjestyksessä kirjojen elementit ovat syntyneet: eepiseen kuvakirjaan, laajennettuun kuvakirjaan ja alkuperäiseen kuvakirjaan. Eepisessä kuvakirjassa sanat ovat tulleet ennen kuvia, usein tarinaa ei ole alun perin tarkoitettu kuvitettavaksi. Laajennetussa kuvakirjassa sanat ovat myös tulleet ennen kuvia, mutta kirjailija on kirjoitusvaiheessa ottanut huomioon, että kirja kuvitetaan. Laajennetussa kuvakirjassa sanat eivät enää kuvaile mitä tapahtuu, vaan toteaa tapahtuman ja jättää yksityiskohtien avaamisen kuvittajalle. Alkuperäisessä kuvakirjassa sanat ja kuvat voivat syntyä kumminpäin vain. Siinä kuvat ja teksti käyvät kiinteää kanssakäymistä. Tekstiä ei voi lukea ilman kuvia, jottei tarina jää vajavaiseksi. (Oittinen 2004, 28.)

Kuvakirjallisuus runsasta ja monipuolista. Yhden kirjan äärellä lapset voivat viihdyä pitkään, sillä kuvitus antaa paljon erilaista syvyyttä kirjoihin. Lapset, jotka eivät vielä osaa lukea, viihtyvät pelkkien kuvienkin äärellä, tutkiessaan kirjojen sivuja ja käännellessään kuvia. (Heikkilä-Halttunen 2015, 47) Kuvitus ja teksti ovat vuorovaikutuksessa lukijaan eri lailla. Kuva näyttää tarinaa keinoilla, jota lukutaidonkin ymmärtää ja teksti kertoo tarinaa perinteisellä tavalla, joka vaatii lukutaitoa. (Lassén-Seger 2014, 117.)

Kuvakirjan historia on erilainen kuin muiden lastenkirjallisuudessa käytettävien kirjallisuustyyppien, sillä se on syntynyt suoraan viihdyttämään lapsia, kun muiden alkuperä on aikuiselle suunnatussa kirjallisuudessa (Lassén-Seger 2014, 117). Ensimmäiset kuvakirjat olivat kuva-aapisia ja muita lasten tietokirjoja ja katselukirjoja. Ensimmäiseksi kuvakirjaksi kutsutaan Amos Comeniuksen *Orbis sensualium pictus* (1658) kirjaa. (Huhtala & Juntunen 2004, 9.) Ensimmäisenä modernina lastenkirjana pidetään Heinrich Hoffmanin *Jörö-Jukkaa* (1845). Modernina lastenkirjana sitä pidetään siksi, että se viehättää samanaikaisesti niin lapsia, kuin aikuisiakin. Kuvakirja ja kuvakirjallisuus on oma esikuvansa ja sisänsä ennemmin edelläkävijä, kuin muiden kirjallisuuden lajityyppien jäljittelijä (Heinimaa 2001, 143.) Kuvakirjat tuovat ikään kuin koko universumin pienen lapsen ulottuville. Niiden avulla lapset saavat uusia käsitteitä ajatteluun sekä tämän lisäksi kirjat innostavat keskustelemaan asioista. (Heikkilä-Halttunen 2015, 49.)

Nykyään kuvakirjat tarjoavat myös täsmäapua elämän kriiseihin ja vaikeisiin vaiheisiin. Monesti tällaisissa kirjoissa vaikeat asiat etäännytetään esimerkiksi eläinten maailmaan, sillä pieni välimatka saattaa auttaa lasta samaistumaan tilanteeseen. (Heikkilä-Halttunen 2010, 13.) Tällainen kirja on esimerkiksi Durant Alanin *Aina ja ikuisesti* (2004), jossa metsän eläinten ystävä kettu kuolee ja eläimet surevat häntä. He käyvät läpi surutyötä ja lopulta muistomerkkien teon kautta he pääsevät jatkamaan elämäänsä. (Heikkilä-Halttunen 2010, 442.) Vaikeiden asioiden, kuten kuoleman, käsitteleminen kirjoissa on vaativaa ja näissä kirjoissa on tärkeää, että valmiiden vastausten sijasta pohditaan ja kysellään. Nämä antavat mallia lukijalle siitä, että on suostuttava epätietoisuuteen ja

esimerkiksi kuoleman arvoitus ei ratkea, mutta silti pohtiminen ja kyseleminen on tärkeää. (Mirja Kokko 2014, 108.)

4.3 Runot / Lastenlyriikka

“Lastenrunous on parhaimmillaan hauskaa leikkiä, jossa lapsi voi luoda itse uusia sanoja, leikitellä ilmaisuilla ja ajatuksilla, keksiä jotain uutta ja tehdä oivalluksia” (Karasma & Suvilehto 2014, 259).

Lastenlyriikka sisältää suullisesti ja sanallisesti ilmaistut lorut, hokemat, riimitelyt, lastenlaulut ja runot, jotka ovat joko lasten kirjoittamia tai lapsille kirjoitettuja. Eri lastenlyriikkalajeja on eroteltu jakamalla ne viiteen osaan: saturunot, tunnelmarunot, realistiset runot, nonsenserunot sekä lorut ja hokemat. (Karasma & Suvilehto 2014, 261.)

Runous lastenkirjallisuuden tyyppinä on hyvin erilainen. Se haastaa lapsia leikkimään riimeillä ja riimipareilla, sekä auttaa kehittämään rytmitajua (Heikkilä-Halttunen 2015, 156-162.) Runoissa kieli on monipuolista ja rikasta ja niissä käytetyt riimit ja lorut jäävät helposti lasten mieliin, vaikka sanat olisivat outoja, jolloin ne lisäävät lapsen sanavarastoa (Heikkilä-Halttunen 2015, 16). Runous edistää sanojen muistamista ja tuottamista, parantaa kuulunymmärtämistä ja mielikuvitusta. Ne tarjoavat lapselle erilaisia ja antoisia kielenkokemuksia. Usein lapset nauttivat erilaisista runoleikeistä ja runojen kuuntelusta, sillä niissä he saavat moniaistisia kokemuksia ja elämyksiä. (Karasma & Suvilehto 2014, 259.)

Perinteiset, topeliaaniset lastenrunot käsittelevät suomalaisten perusarvoja. Koti, uskonto ja isänmaa ovat runoissa hyvin esillä. Nykyrunoudessa perinteisen kolmikolon on osittain korvanneet tuttavat, ystävät ja lähiympäristö. (Grünthal 2003, 245-247.) Lastenrunot ovat lyhyitä ja ytimekkäitä, mutta niissä voidaan silti esittää isojakin asioita, joten ne sopivat hyvin myös keskustelun herättäjiksi isommassakin lapsiryhmässä. Lasten runoissa käsitellään vaikeastikin hahmottuvia asioita ja tunteita, niiden avulla voidaan yhdessä ihmetellä elämän perusasioita. (Heikkilä-Halttunen 2015, 16, 156-162.)

Nonsense-runous on oma erilainen lyriikan laji. Siinä leikitellään sanoilla ja kielellä ja se haastaa lapset ihmettelemään ilmaisun rikkautta ja suomen kielen taipuisuutta. Se innostaa lapsia myös omien lorujen ja runojen tekemiseen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 160.) Nonsense tarkoittaa ”leikillistä tasapainoilua merkityksellisyyden ja merkityksettömyyden välillä” (Laakso 2014, 59). Kirsi Kunnas on yksi nonsenserunouden mestari ja Tiitiäisen satupuu –kirja on yksi tunnetuimmista suomalaisista lastenrunokirjoista. Kunnaksen runoissa on rikas ja omaperäinen kieli ja maailma, joka lumoo lukijansa vuosi vuodelta. Mielenkiintoiset tarinat, haastavat riimit ja hauskat henkilöt kiinnostavat lapsia ja myös aikuisia. (Grünthal 2003, 214.) Alla esimerkki Kunnaksen runosta Tiitiäisen satupuu –kirjasta kuvastaa hyvin nonsense-runoutta.

“Syväjäädetytty hanhi

Pakastettu hanhi

Suli tullen henkiin.

Hyppäs ulos kaapista

Professorin kenkiin,

Kulki pitkin katuja

Lueskellen aapista

Ja Andersenin satuja.”

(Kunnas 1996, 42)

4.4 Tietokirjat

Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja kiinnostuneita ympäröivästä maailmasta. Hyvä lasten tietokirjat tuovat näitä lasta kiinnostavia aiheita ja asioita lapsen saataville selkeinä ja sopivan kokoisina paloina, ilman että lukija tai kuuntelija saa tietoähkyn. Tietokirjat ottavat myös huomioon eritasoisten lukijoiden valmiudet vastaanottaa erilaista informaatiota ja sisäistämistä voidaan helpottaa vaihtelemalla esimerkiksi kirjasin kokoa ja kuvien ja tekstin asettelua. Näiden avulla lukija voi päättää itse, kuinka paljon informaatiota hän haluaa ottaa vastaan. Tietokirjojen kuvitus on myös tärkeässä osassa. Siitä, kumpi on parempi kuvitus tapa lasten-

tietokirjoihin, valokuva vai kuvituskuva, ei ole yhtä varmaa vastausta. Jotkut pitävät toisenlaisesta kuvasta ja toiset taas toisesta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 82-85.)

Kuvatietokirja on erillinen osa lastenkirjallisuuden laajaa kenttää, mutta tarkan rajan vetäminen kaunokirjallisen teoksen, eli kuvatietokirjan, ja varsinaisen tietokirjan välille. Kuvatietokirjoissa voi olla myös fiktiota ja yhdessä faktan kanssa ne muodostavat kaunokirjallisen kokonaisuuden. Tätä kokonaisuutta kutsutaan faktioksi. Suomessa tunnetuimpia faktion edustajia on Mauri Kunnas, jonka kirjoissa seikkailee mm. Tassulan ja Koiramäen asukkaat. Näissä kirjoissa kohtaavat fantasia sadut, joiden taustalla on tarkasti tutkittu fakta tieto. (Karasma & Suvilehto 2014, 41-43.)

5 LASTENKIRJALLISUUDEN MERKITYS

Lastenkirjoilla on erilaisia merkityksiä lasten elämässä ja kehityksessä. Esimerkiksi runous ei usein sisällä niin paljon opettavaisia elementtejä kun esimerkiksi kuvakirjat, vaan runous vaikuttaa enemmän kielen ja sanavaraston kehitykseen. Kuvakirjan merkitys lasten kehitykselle on hyvin laaja ja monimuotoinen. Lukeminen ja kirjojen katselu vaikuttavat monin eri tavoin monille elämän eri osa-alueille. Alla oleva kuvio on meidän laatima, jossa esitellään lastenkirjallisuuden merkitys lapselle. Laadimme kuvion helpottamaan ymmärrystä siitä, kuinka vaikuttava asia kirjallisuus on ja kuinka moneen elämän osa-alueeseen se voi vaikuttaa, jos sille antaa mahdollisuuden.

KUVIO 1 Lastenkirjallisuuden merkitys lapselle

Lastenkirjallisuus on vahvasti sidonnainen lapsen puheen ja sanavaraston kehittymiseen. Puheen kehittyminen on yksilöllinen prosessi, joka etenee aina omaan tahtiin. Jotkut puhuvat ensimmäiset sanansa jo alle vuoden ikäisinä, kun toiset

avaavat sanaisen arkkunsa vasta kolme vuotiaina. Lastenlyriikat ovat mahtava väline kasvattaa lasten sanavarastoa, sillä ne ovat tiiviitä, mutta silti sisältävät monipuolisempaa ja vaihtelevampaa kieltä kuin arkikieli. Myös muu lastenkirjallisuus kasvattaa sanavarastoa. Esimerkiksi suurimmassa osassa kuvakirjoja kieli on rikasta ja monitasoista, joka edesauttaa puheen kehitystä ja tukee sanavarastoa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 16, 36, 39.)

Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) on määriteltä, että varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on tukea lapsien kielen käyttötaitojen kehittymistä sekä auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja. Kielenkäyttötaitoa voidaan tukea esimerkiksi tutustumalla erilaisiin teksteihin. Kirjan lukemiselle tulisi varata aikaa, sillä kiireetön keskustelu ja lukeminen tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä sekä opetella uusia käsitteitä. Kielellisen muistin kehitystä voidaan tukea lorujen ja laulu-leikkien avulla. Varhaiskasvatuksessa tulisi käyttää rikkaita ja vaihtelevia tekstejä sekä tutustua lastenkirjallisuuteen monipuolisesti. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan lukemaan leikkillisesti sekä keksimään itse tarinoita, kerrottujen tarinoiden lisäksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 42.)

Tutkimusten mukaan lapsen ensimmäiset kolme vuotta ovat myöhemmän kehityksen kannalta hyvin tärkeitä. Kaksivuotiaan aivoissa kehittyy nopeasti keskiaivojen oikea aivopuolisko, joka vastaa mielikuvitusvaltaisesta ajattelusta. Tämän lisäksi nopeasti kehittyvät myös motoriikka ja puheilmaisua ohjaavat aivoalueet. Tällöin on tärkeää, että vanhemmat antavat lapsen aivoille tarpeeksi virikkeitä lukemalla, puhumalla, loruttelemalla ja laulamalla. Vaikka lapsi ei itse tuota puhetta, kaikki puhe taltioituu aivoihin ja tulevat myöhemmin osaksi hänen kielellistä taitoaan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 23.)

Lastenkirjallisuudesta kuvakirjalla on selvästi enemmän nimettyjä tehtäviä ja tarkoituksia kuin muulla kirjallisuudella. Tämä voi johtua siitä, että lastenkirjallisuudessa kuvakirjat ovat niin suuri tyyppi ja sen sisältö on niin runsasta ja monipuolista.

Kuvakirjalla on ollut historian saatossa useita tehtäviä. Se on opettaja, arvojen välittäjä ja viihdyttäjä. Sen avulla voidaan käsitellä tunteita, se luo elämyksen lapselle ja sen kanssa lapsi ja aikuinen kokevat yhdessä olemisen riemun. Opettaminen on ollut kuvakirjoille alusta asti tärkeä intressi, ja aikaisemmin kirjat ovatkin rakentuneet pelkästään opettamisen ympärille aapiskirjojen ja muiden tietokirjojen myötä. Nykyään kirjojen opetukset piilotetaan hauskojen ja jännittävien tarinoiden ja kuvien taakse. Kuvakirjoilla pystytään myös vaikuttamaan lasten maailmankuvaan ja asenteisiin. (Heinimaa 2001, 144.)

Kuvakirjojen avulla voidaan opetella mm. omaan arkeen liittyviä asioita, jotka ovat lapselle läheisiä asioita. Esimerkiksi Maikki Harjanteen Minttu-kirjat ovat kirjoja, joissa opetellaan yhdessä olemista niin ystävien kuin perheenkin kanssa. (Karasma & Suvilehto 2014, 22.) Kuvakirjojen avulla aluksi lapset tutustuvat omaan arkeen ja kun lapsen kasvaessa kiinnostuksen kohteet muuttuvat, niiden avulla voidaan tutustua muihin ihmisiin, heidän arkeen sekä muihin maailman ihmeisiin. Niiden avulla voidaan laajentaa lapsen käsitystä ympäröivästä maailmasta. Kuvakirjat ovat myös leikki-ikäiselle lapselle sosiaalisen elämän opettajia. Ne opettavat vuorovaikutustaitoja, kuinka tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39, 42-43.)

Lastenkirjallisuuden tehtävä tunnekasvattajana on merkittävä. Varsinkin kuvakirjojen avulla opetellaan tunnistamaan erilaisia tunteita. Niiden avulla lapset pystyvät asettumaan toistensa asemaan ja oppivat tunnistamaan myös toistensa tunteita ja vallitsevia mielentiloja. Kuvakirjoissa käsitellään myös paljon sellaisia asioita ja ongelmia, jotka tulevat vastaan monissa perheissä ja aiheuttavat harmia lähinnä vanhemmille. Esimerkiksi nukkumaanmenon ongelmat, potalle opettelu tai sisaruskateus. Nämä kirjat auttavat myös aikuisia, jotka painivat arjen ongelmien kanssa. Onkin väärin ajatella, että kuvakirjat olisivat vain lapsille suunnattua kirjallisuutta. Ne ovat riittoisaa kirjallisuutta ja sopivat koko perheelle. Niiden avulla voidaan käydä läpi koko lapsuuden ja nuoruuden elämänkaari ja vielä aikuisuuden ja vanhemmuudenkin ongelmia. (Heikkilä-Halttunen 2015, 49-52.)

Kuvakirjat ovat myös moraalisia opettajia, joiden kautta lapsi oppii tunnistamaan oikean ja väärän. Kuvakirjoissa käsitellään ystävyyden pelisääntöjä, lojaalisuutta,

rehellisyttä, ahneutta ja itsekkyyttä. Usein kuvakirjojen miljöön on asetettu eläinten maailmaan, sillä eri eläimet edustavat erinomaisesti eri tunteita ja stereotyyppisiä hahmoja ja ovat sukupuolineutraaleja hahmoja, joihin tyttöjen ja poikien on yhtä lailla helppo samaistua. (Heikkilä-Halttunen 2015, 60-61.) Lastenkirjallisuus on alati jatkuvaa ja kehittyvää, jolle on tyypillistä sitoutuminen hieman vanhempiin arvoihin, asenteisiin ja maailmankuvaan kuin sen ilmestymisajankohta on. Monet uudet yhteiskunnan ilmiöt siirtyvät lastenkirjoihin nopeasti, niiden lyhyen esitystavan takia ja juuri tästä syystä monet aiheet näkyvät lastenkirjallisuudessa ennen aikuistenkirjallisuutta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 111-112.)

Kuvakirjoista eroten lastenlyriikka ei ole sisällöltään yhtä opettavaista, vaan sen vaikutus lapseen ja lapsen kehitykseen syntyy riimeistä, poljennoista, tahdistista ja muista lyriikkaan ja runouteen kuuluvista paloista. Leikkirunojen taputtelut ja silitelyt kehittävät lapsen tuntoaistia ja samalla ne auttavat oman kehon hahmotuksessa. Keinuttelu, hypyttely ja lapsen nostaminen kehittävät tasapainoa ja koordinaatiokykyä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 16-18.) Runouden avulla lapsi voi leikitellä ilmaisuilla ja ajatuksilla ja luoda omia sanoja, kehitellä uutta ja oivaltaa. Näin lastenlyriikka kehittää myös mielikuvitusta ja ajattelua. (Karasma & Suvilehto 2013, 259-261.)

Lastenkirjallisuutta voidaan nykyään hyödyntää myös kirjallisuusterapiassa. Se voi olla kuntouttavaa ja parantavaa toimintaa tai ennaltaehkäisevää, kasvun ja kehityksen tukena. Useissa tutkimuksissa on todettu, että terapeuttisessa käytössä kirjottamisella ja lukemisella on suotuisia fysiologisia ja psyykkisiä vaikutuksia. Sitä on käytetty hyödyksi esimerkiksi lapsen surussa tai käytöshäiriöiden hoitoon. Kirjallisuusterapialla on useita lähestymistapoja. Ensimmäinen ja yleisin tapa on vaikuttaa käyttäytymiseen ja kognitioon. Toinen tapa on tunnistaa ongelma ja kohdata tunteita uudelleen kirjallisuuden avulla. Kirjallisuusterapiaa voi toteuttaa yksilö tai ryhmäterapiana ja sitä käyttää esimerkiksi sairaalat, koulut, päiväkodit ja lastensuojelulaitokset. (Karasma & Suvilehto 2014, 306-308.)

Kirjat, joita luetaan lapsille ääneen sisältävät myös hoitavaa ja hoivaavaa ulottuvuutta. Pieni osa lastenkirjoista sisältää terapeuttisen tarkoituksen ja nykyään on

julkaistu paljon täsmäkirjoja eli lastenkirjoja, jotka on tarkoitettu luettavaksi sellaisina hetkinä, kun kuulija tarvitsee lohtua, ymmärrystä tai konkreettista apua erilaisiin kriiseihin ja pitkäkestoisiin traumoihin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 52.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä luku esittelee tutkimuksemme toteutuksen. Luvussa käsitellään tutkimusotteen ja tutkimusaineiston keräämisen lisäksi myös satuhetkissä käyttämämme kirjallisuus.

6.1 Tutkimusote

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmä on laadullinen eli kvalitatiivinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti ja aineisto kerätään todellisissa tilanteissa. Tässä tutkimuksessa lähestyimme kokonaisvaltaista tutkimusta sillä, että tutkimus toteutettiin havainnoimalla ja haastattelemalla lapsia (ryhmäkeskustelu) sekä lastentarhanopettajaa ja lastenhoitajaa. Tällä tavalla saimme aineistoon sekä aikuisten että lasten näkemyksen ja kokemuksen satuhetkistä. Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluu, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenomaisesti, ei satunnaisotoksella. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Lapsiryhmämme sisällä rajasimme tutkimukseen osallistuvat lapset yksinkertaisesti iän perusteella. Tutkimukseen osallistui ryhmän 4-5-vuotiaat lapset. Tätä valintaa perustelimme sillä, että 4-5-vuotiaat lapset pystyvät jo tuottamaan keskustelua ja pohtimaan kirjoissa esitettyjä tapahtumia.

Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä on ainutlaatuinen, sillä siinä ollaan tutkittavan kanssa suoraan kielellisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelun etuna on se, että sitä pystyy joustavasti säätämään tilanteen vaativalla tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Avoin haastattelu on keskustelua valitusta aihealueesta, kun taas puolistrukturoidussa haastattelussa käytetään suurimmaksi osaksi avoimia kysymyksiä. Siinä on lomakekyselyn kysymykset ilman vastausvaihtoehtoja. (Kananen 2008, 73.)

Satuhetkillä käytimme avointa ryhmähaastattelua. Siinä kaikki osallistujat pääsevät kertomaan omia ajatuksiaan, joita herää kirjoista. Ryhmähaastattelussa keskustelua herää myös muiden vastauksista ja ajatuksista, joten päädyimme siihen, että lasten kanssa se on paras keino herättää keskustelua. Se kun vaatii vain

yhden mielipiteen ensimmäisen lapsen suusta, että muutkin uskaltavat ottaa osaa keskusteluun. Käytimme ryhmähaastatteluissa pääsääntöisesti avoimia kysymyksiä. Tutkimuksessa käytimme myös puolistrukturoitua haastattelua haastatellessamme lastentarhanopettajaa ja lastenhoitajaa satutuokioiden loputtua.

Satutuokioissa havainnoija oli objektiivinen, eli käytimme suoraa havainnointia. Siinä havainnoija ei osallistu toimintaan, mutta tutkittavat tietävät havainnoijan olemassaolon. Tämä voi muovata heidän käyttäytymistään ja vaikuttaa tutkimuksen tulokseen (Kananen 2008, 70.) Satutuokioilla havainnoija pystyy keskittymään havainnointiin ja muistiinpanoihin. Näiden lisäksi nauhoitimme satutuokiot, jotta pystymme paremmin analysoimaan tuloksia ja vahvistamaan havaintoja. Käytimme havainnoinnissa ei-strukturoitua, eli vapaamuotoista havainnointia, sillä emme käyttäneet valmiita havainnointilomakkeita, vaan teimme jokaisesta satuhetkestä vapaamuotoiset muistiinpanot.

6.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Ennen satuhetkien aloitusta kävimme tutustumassa päiväkotiin ja lapseen, sekä haastattelemassa lastentarhanopettajaa, sillä halusimme kartoittaa minkälaisen asioiden käsittelylle, ryhmällä olisi tarvetta, sekä tutustua tutkimukseen osallistuviin lapseen. Tutkimuksen toteuttamiseksi kysyimme vanhemmilta kirjallisen luvan satuhetkien nauhoittamiseen ja materiaalien käyttöön. Vanhemmille lähetetty saatekirja ja lupalomake löytyy liitteestä 1.

Haimme tutkimuslupaa Tampereen kaupungilta. Alkuperäinen suunnitelma oli päästä aloittamaan satuhetket heti helmikuun 2019 alusta, mutta koska Tampereen kaupungilla oli alkuvuodesta taukoa tutkimuslupahakemusten hyväksymisessä, saimme luvan vasta helmikuun ensimmäisellä viikolla ja pääsimme aloittamaan satuhetket helmikuun toisella viikolla.

Opinnäytetyö on toteutettu tamperelaisessa päiväkodissa alkuvuodesta 2019. Satuhetket järjestettiin kerran viikossa, viitenä peräkkäisenä viikkona (pl. Hiihtoloma vko. 9) ja pyrimme järjestämään kerrat aina samana viikonpäivänä ja samaan kellonaikaan. Satuhetkeä varten laitoimme jokaiselle lapselle oman tyynyn niin, että he istuivat puolikaassa lukevan ohjaajan ympärille. Myös satuhetkeen

osallistunut ryhmän työntekijä istui kaarella lasten kanssa. Toinen meistä toimi satuhetkellä ulkopuolisena havainnoijana, joka istui puolikaaren ulkopuolella.

Keräsimme tutkimusaineistomme haastattelemalla ryhmän henkilöstöä ja lapsia sekä havainnoimalla lapsia satuhetkillä. Haastattelimme ryhmän lastentarhanopettajaa ennen satukertojen aloittamista, sillä halusimme sopia yhdessä aiheet satukerroillemme. Halusimme, että ryhmä hyötyisi mahdollisimman paljon meidän tuottamista satuhetkistä, joten kyselimme aiheita, jotka he kokivat tarpeelliseksi heidän ryhmälleen. Äänitimme satuhetket helpottaaksemme havainnointia, mutta emme litteroineet aineistoa, koska emme kokeneet sitä tarpeelliseksi.

6.3 Satuhetkissä käytetty kirjallisuus

Satuhetkiä varten kävimme sekä Tampereen kaupungin kirjastossa, että Lastenkirjainstituutissa etsimässä kirjoja. Kirjat löysimme selailemalla useita kirjoja. Nämä kirjat kiinnittivät huomiomme ja erottuivat muista kirjoista hyvällä ja kiinnostavalla kuvituksella, sekä meidän teemaamme sopivilla tarinoilla ja sisällöillä.

Ensimmäisen satuhetken kirja oli kuvakirja *Sinä et kuulu tänne*, Beiron (Anna Hämmäläinen, 2011). Kirja kertoo koirasta, joka haluaa osallistua koiranäyttelyyn, mutta ei tiedä mihin rotuun kuuluisi. Hän päättää etsiä kaltaisensa, mutta kun ei niitä löydä, hän yrittää naamioitua erilaisiksi koiriksi, ja muuttaa omaa ulkonäköään kuuluakseen joukkoon. Lopulta hänet potkitaan pois koiranäyttelyistä. Kotiin saavuttuaan Beironia kuitenkin on vastassa hänen ystävänsä, jotka ottavat hänet vastaan sellaisena, kun hän on. Kirja käsittelee erilaisuutta sen peruslähtökohtien kautta. Kaikki eläimet, kuten ihmisetkin, ovat erilaisia ja kaikkien pitäisi olla myös hyväksytyjä sellaisena kuin he ovat. Kirjassa käsitellään hienon kuvituksen avulla myös sitä, että itsensä muuttaminen sen takia, että haluaa näyttää joltain muulta, ei ole kannattavaa. Beiron koira kokee myös syrjintää, sillä hän ei kuulu mihinkään koiranäyttelyissä olevaan rotuun.

Toisen kerran kirjaksi valikoitui kuvakirja *Minä olen Alex* (Elena Agnello, 2016). Kirja kertoo syntymäpäiväsankarista Alexista ja hänen syntymäpäiväjuhlistaan, joihin hän on kutsunut kaikki ihanat erilaiset ystävänsä. Kutsuvierailta on kaikilla

eri alkuperä, ihonväri ja kulttuuri, joista Alex kertoo. Kirja tuo lisäksi esille moninaisia perhemuotoja, sillä yhdellä vieraista on kaksi isää ja yhden vieraan äiti on yksinhuoltaja. Kirja auttaa lapsia ymmärtämään eri alkuperistä ja kulttuureista tulleita ihmisiä ja heidän tapojaan. Siinä kerrotaan esimerkiksi juutalaisuuteen kuuluvasta pienestä lakista kipasta, Islam uskonnon hijab –huivista ja värikkästä sari –vaatteesta. Lisäksi vieraiksi saapuu pyörätuolissa istuva Zia ja eri kieltä puhuva Siyanda- setä. Kirjassa käsitellään monipuolisesti ihmisten eri lähtökohtia ja tämä antaa mahdollisuuden keskustella lapsien kanssa kaikkien ihmisten yksittäisistä ominaisuuksista ja perheiden eri tavoista. Kirja käsittelee positiivisuuden kautta erilaisuutta ja kulttuurien moninaisuutta. Taustalla on käsitys siitä, että olemme kaikki erilaisia ja tulemme eri lähtökohdista, mutta olemme kaikki yhtä arvokkaita.

Kolmannella satuhetkellä kirja käsitteli ihmisoikeuksia. Luimme lasten kuvatiotokirjan *Me kaikki synnyimme vapaina* (Amnesty 2008). Siinä käydään läpi ihmisoikeuksien julistuksessa julkaistut 30 artiklaa. Jokaiselle artiklalle on oma sivu, jossa kuvituksen avulla kerrotaan mitä kyseinen artikla tarkoittaa.

Neljännellä satuhetken kirja oli kuvakirja nimeltään *Lotta leppäkerttu on erilainen* (Mervi Suutari, 2013). Kirja jo nimensäkin mukaan kertoo Lotta leppäkertusta, joka on erilainen kuin muut leppäkertut, sillä häneltä puuttuu pilkut. Lotta herättää kummastusta muissa ötököissä pilkuttomuutensa vuoksi. Hän joutuu tämän takia myös kiusatuksi ja syrjityksi, kun häntä pilkataan eikä oteta mukaan leikkeihin. Lotta pahoittaa tästä mielensä ja päättää lentää kauas pois. Lotta leijailee lopulta auringonkukan terälehdille ja pohtii, kuinka kukat hyväksyvät kaikki eriskummallisuudet syleilyynsä, eivätkä syrji ulkomuodon takia ketään. Kirjassa käsitellään tarinan kautta erilaisuutta ja sitä, miten kaikki ei aina mene niin kuin on suunniteltu. Jotkut meistä syntyvät erilaisina, mutta tästä huolimatta voivat elää onnellista elämää, vaikka kokevat sen vähän eri tavalla kuin muut. Lotta palaa oivaluksensa jälkeen takaisin muiden ötököiden luo ja opettaa muille, että kaikissa on eroja, vaikka ne eivät ole niin selviä kuin esimerkiksi hänen pilkuttomuutensa. Hän opettaa, ettei erilaisuutta pidä pilkata vaan hyväksyä. Kirjassa käsitellään myös katumusta sekä anteeksipyyttämistä ja –antamista.

Viidennen, eli viimeisen satuhetken lastenkirjatyypiksi valitsimme runouden ja satuhetki koostui meidän tekemistämme runokorteista, joihin olimme keränneet runoja eri kirjoista ja eri kirjoittajilta. Yhtensä runoja oli seitsemän ja ne kaikki käsitelivät jotenkin satuhetkien yhteistä teemaa, tasa-arvoa, erilaisuutta ja suvaitsevaisuutta. Runoiksi valikoituivat Jukka Itkosen runot: Ei siinä mitään kummempaa, Pääskynen ja varikset ja Jokaiselle eläimelle (Hirvi Irvistää, 2016) sekä Kirjava kärpänen (Be et pop, 1997) ja Porkkana (Kaikki hyvin kasvimaalla, 2014). Näiden lisäksi valitsimme Elina Karjalaisen runon Uppo-Nalle (Uppo-Nallen kootut runot, 1985) ja Eppu Nuotion runo Minä olen erilainen (Näissä pienissä kengissä, 2003). Askartelimme satuhetkeä varten runoista runokortit ja myös siinä otimme huomioon erilaisuuden, sillä jokainen kortti oli eri värinen, kokoinen ja muotoinen. Satuhetkellä lapset saivat osallistua runojen valintaan, jokainen sai vuorollaan nostaa lattialta yhden runon, joka sitten luettiin kerran tai pari ja yhdessä mietittiin, että mistä se voisi kertoa.

7 HAVAINTOJA SATUHETKISTÄ

7.1 Sinä et kuulu tänne Beiron

Ensimmäisellä satukerralla luimme kirjan Sinä et kuulu tänne Beiron. Ihmettelimme yhdessä mitäköhän rotua Beiron mahtaa olla ja yritimme etsiä samannäköistä koiraa kuin hän. Lapset olivat innokkaita etsimään ja löysimmekin vähän samanvärisiä koiria kuin Beiron. Kirjassa oli käytetty huumoria yhtenä lähestymiskeinona ja lapsia nauratti esimerkiksi nakukoirat ja Beironin hauskat yritykset naamioitua samannäköisiksi kuin muut. Keskustelimme siitä, miltä Beironista mahtoi tuntua, kun hän meni koiranäyttelyyn ja hän tunsu, ettei kuulunut mihinkään. Lapset pudistelivat päätään ja sanoivat ei, kun mietimme, että tuntuikohan Beironista kivalta. Mietimme myös yhdessä sitä, miksi Beiron halusi naamioitua samanlaisiksi kuin muut. Ensin hän naamioitui puudeliksi, bulldogiksi, dalmatialaiseksi ja sitten nakukoiraksi. Totesimme, että hän taisi haluta ystäviä ja tuntea kuuluvansa joukkoon. Puhuimme siitä, että pitääkö kaikkien olla samanlaisia. Vastaus tuli kuin yhdestä suusta, ei tarvitse. Beironkin huomasi, ettei muuttuminen joksikin toiseksi ollut kovin helppoa. Lastenkaan mielestä ei ollut. Totesimme, että Beiron oli Beiron ja ei siitä muuksi muutu.

Puhuimme myös siitä millaisia Beironin oikeat ystävät olivat. Lapset huomasivat, että ne olivat kaikki erilaisia, eri näköisiä. Ja ne kaikki hyväksyivät Beironin sellaisena kuin hän oli. Etsimme koko kirjan läpi, oliko siellä keskenään samanlaisia koiria, eikä yksikään ollut ihan samanlainen, kaikissa oli eroavaisuuksia. Lopuksi lukija totesi, että "tässä kirjassa just puhuttiin erilaisuudesta, niin kuin nää koiratkin, niin kaikki ihmisetkin on erilaisia, omanlaisiaan. Pitää aina muistaa, ettei ikinä tarvi muuttua sen takia, että haluaisi kuulua johonkin joukkoon. Oikeet ystävät ei hylkää, vaikka olis erilainen".

Kirjan päätteeksi keskustelimme vielä siitä, että olisi aika hassua, jos kaikille leikkattaisiin samanlaiset hiukset tai jos kaikki kasvattaisi yhtä pitkät hiukset. Joku lapsista huomasi, että hiukset pitäisi myös värjätä, koska kaikilla on vähän eri väriset hiukset. Tulimme yhdessä siihen tulokseen, ettei olisi hirveän kivaa, jos kaikki näyttäisi ihan samanlaiselta. Yksi lapsista totesi, ettei olis kivaa, koska "joku vois luulla toista muks". Yksi lapsista taas huomautti, että ei kaikki edes

pystyisi näyttämään samalta. Vielä satuhetken päätteeksi juttelimme seuraavana päivänä olevista ystävänpäivänjuhlista siitä, kuinka kaikki sielläkin ovat erilaisia, mutta kaikki ovat silti ystäviä keskenään.

Lapset jaksoivat kuunnella kirjaa todella keskittyneesti ja tarkasti. Kiinnostava ja opettavainen tarina sekä hauska kuvitus tempaisi lukijan ja kuuntelijat mukaansa. Mielestämme kirja soveltuu hyvin käytettäväksi esimerkiksi tasa-arvoa, erilaisuutta tai syrjimistä käsiteltäessä. Kirjan tarina tuo hyvin esille syrjimisen erilaisen ulkomuodon perusteella ja sen, että joskus voi tuntua sitä, että pitäisi muuttua, jotta muut hyväksyisivät.

7.2 Minä olen Alex

Toisella satukerralla luimme kirjan Minä olen Alex. Puhuimme Kipa –lakista ja siitä onko kukaan nähnyt sellaista ennen. Suurin osa sanoi, ettei ole, mutta yksi lapsista kertoi joskus nähneensä. Kirjassa mainittiin Koraani ja sen lukeminen. Se herätti lapsissa hämmästyksiä. He eivät olleet koskaan kuulleet Koraanista ja he ihmettelivät mikä se on. Kerroimme, että Islamin uskossa on Koraani, vähän niin kuin Kristinuskossa on Raamattu. Lapset eivät olleet kuulleet myöskään Raamatusta koskaan. Puhuimme siitä, että on olemassa erilaisia uskontoja, joissa on omat kirjansa. Myös Moskeija oli lapsille uusi sana, joka herätti ihmetystä. Puhuimme, että Moskeija on vähän sellainen kuin Suomessa Kirkot. Lastenhoitaja mustutti lapsia, että he olivat joulun aikaan käyneet joulukirkossa ja osa lapsista muistikin sen. Keskustelimme myös hijab –huivista, jollainen oli osalla Alexin vieraista päällä. Kysyttiin, oliko joku lapsista joskus nähnyt sellaisen ja lähes kaikki kertoivat nähneensä. Puhuimme siitä, miten vaikka jollakin päiväkodin lapsen äidillä saattaa olla sellainen huivi. Puhuttiin siitä, miten joihinkin uskontoihin kuuluu eri tapoja ja esimerkiksi Islamin uskossa, jotkut naiset pitävät hiuksien peittona huivia. Joku lapsista totesi, ettei tule kylmä, jos on huivi päällä ja toinen taas ihmetteli miksi hiukset pitää peittää. Puhuimme, että erilaisissa uskonnoissa on eri tapoja ja naiset saavat itse päättää haluavatko pitää huivia.

Yksi Alexin vieraista istui pyörätuolissa ja keskustelimme siitä, onko joku joskus nähnyt pyörätuolia. Joku lapsista muisti, että Risto Räppääjä -elokuvassa yksi

lapsista on pyörätuolissa. Moni oli nähnyt tämän saman elokuvan ja osa oli nähnyt myös jossain muualla pyörätuoleja. Keskustelimme siitä, miksi joku joutuu käyttämään pyörätuolia. Lapset sanoivat, että jos on jalassa jotain, niin voi joutua käyttämään. Puhuimme siitä, että jos vaikka jalka on poikki, niin voi joutua käyttämään sen aikaa pyörätuolia, että jalka paranee. Tai sitten, jotkut eivät pysty kävelemään ollenkaan ja pystyvät liikkumaan vain pyörätuolin avulla. Kirjassa tuli paljon uusia sanoja ja kun puhuttiin esimerkiksi uruista, ei lapset olleet kuulleet niistä ja ihmettelivät mitkä ne ovat. Kerroimme, että kirkossa soitetaan usein uruja ja ne näyttävät vähän samalta kuin piano ja pianon koskettimet. Yksi lapsista kertoi, että oli isän puhelimesta nähnyt. Piano oli lapsille tuttu soitin. Puhuimme myös sari -vaatteesta, jollainen oli osalla Alexin vieraista päällä. Katselimme vielä lopuksi kaikkia vieraita. Kaikki olivat vähän erilaisia, löysimme että esimerkiksi kaikilla oli vähän erilainen ihonväri. Kaikki ovat erilaisia, mutta samanarvoisia ja yhtä tärkeitä. Mietittiin, että paljonkohan Alex täytti, sillä kakussa oli vain kaksi kynttilää ja lisäksi muisteltiin lahjoja, joita Alex sai vierailtaan ja etsittiin niitä kuvasta. Puhuimme eri juhlista ja tavoista viettää niitä. Jokaisella perheellä on omat tavat ja perinteet viettää juhlia. Lapset kertoivat omista synttäreistään ja joulunvietoistaan.

Kirjassa oli paljon asioita eri uskonnoista ja kulttuureista sekä niiden tavoista, Kirja herätti paljon ihmetystä ja kysymyksiä. Aihetta olisikin hyvä jatkaa ryhmässä eteenpäin esimerkiksi käymällä vähän enemmän ja perusteellisemmin läpi vaikka eri maanosia, kulttuureita, uskontoja jne. Kirjassa tuli myös esille asetelma, jossa lapsella on vain äiti sekä lapsi, jolla on kaksi isää. Nämä eivät herättäneet lapsissa mitään ihmetystä tai erityistä huomiota, mutta tästäkin aiheesta olisi ollut hyvä ottaa oma kirjansa, jossa olisi voinut käydä läpi erilaisia perhemalleja. Tässä kirjassa kulttuurit olivat pääosassa, johon oltiin lisäksi otettu erilaisia perhemalleja ja esimerkiksi tämä liikuntavammaisuus. Kirjassa oli monipuolisesti kaikkea, mutta meidän mielestämme se tarvitsisi ehdottomasti jatkoa aiheiden läpikäynnille.

7.3 Me kaikki synnymme vapaina

Kolmannen kerran kirjana toimi Me kaikki synnymme vapaina, kirja YK:n ihmisoikeuksista. Aluksi keskusteltiin siitä mitä ihmisoikeudet tarkoittavat ja että ne ovat kaikille maapallon ihmisille samat. Kirjassa tuli esille laki –sana ja yhdessä mietimme mitä laki tarkoittaa. Joku lapsista kertoi, että Super Mario -pelissä yhden hahmon nimi on Laki, mutta lapset eivät oikein osanneet kertoa mitä laki tarkoittaa. Keskustelimme siitä, että laki tarkoittaa oikeuksia ja sääntöjä eli mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä.

Keskustelua herätti artikla, jonka mukaan kenenkään kotiin ei saa tunkeutua. Yksi lapsista totesi, että ei ainakaan ilman lupaa saa mennä kenenkään kotiin. Toiselle lapselle tuli mieleen tähkäpää, jossa prinssi kiipeää Tähkäpään kotiin hänen pitkiään hiuksiaan pitkin, eikä prinssi mennyt hänen kotiinsa ilman lupaa. Puhuimme myös siitä, että meillä on oikeus matkustaa ulkomaille, milloin haluamme. Yksi lapsista tokaisi, että tai siis silloin kun voimme. Ihmetystä herätti myös artiklan kohta 14, oikeus turvapaikan hakemiseen, jonka kuvituksessa poika oli kahleet jaloissa. Lapset ihmettelivät, miksi pojalla oli sellaiset jaloissa ja keskustelimme siitä, että Suomeenkin tulee pakolaisia, siksi että heillä on omassa maassa tosihuonot olot. Keskustelimme myös siitä, että jokaisella on oikeus omistaa omia tavaroita ja kukaan ei saa ottaa niitä ilman lupaa. Esimerkiksi kun tuo päiväkotiin leluja, niin niitä ei kukaan saisi ottaa ilman lupaa. Yksi lapsista tokaisi, ettei hänellä ole vaihtoehtoja ja toinen taas mietti, että hänellä on samanlainen porakone kuin toisella. Muistutimme, että ensi kerralla, kun haluaisi leikkiä toisen lelulla, lupa täytyy kysyä ensin.

Puhuimme myös artiklasta, jonka mukaan kaikilla on oikeus omaan mielipiteeseen ja oikeuteen kertoa se, mutta siitä huolimatta ei saa loukata sanomisillaan toista. Meillä kaikilla on oikeus nauttia tieteen ja oppimisen tuomista hyvistä asioista. Etsimme tämän artiklan kuvituksesta yhdessä, mitä hahmot tutkivat. “Toi piirtää ainakin kepillä”, “noi yrittää ottaa hunajaa”, “toi lukee puussa kirjaa”, “toi kattoo kaukoputkella”, “toi leikkii piilosta toi kani”. Lapsia kiinnosti kirjan lopussa olevat kirjan kirjoittajien kuvat ja he halusivat tietää heidän nimensä. Kysyimme vielä kirjan lopuksi, että muistikko lapset, mistä kirja kertoi. Muutama vastasikin, että ei tiedä tai ei osannut sanoa.

Aihe oli selkeästi vähän vaikea. Pitämämme satuhetken kokemuksen perusteella meidän mielestämme kirja on suunnattu vähän vanhemmille lapsille, sillä satuhetkellä lasten kiinnostus kirjaa kohtaan heikkeni, koska siinä ei ole mitään varsinaista juonta tai tarinaa, jota lasten olisi helppo seurata. Myös kirjan kuvitus voi olla pienimmille lapsille liikaa. Yksi lapsista totesikin kesken kirjan, että ”hassu kirja”. Kirjaan oli kirjoitettu artiklat niin kuin ne ovat ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa kirjoitettu, joten ne olivat lapsille vaikeita ymmärtää. Jotta ne olisivat jääneet lapsille paremmin mieleen, olisi yhtä artiklaa pitänyt käsitellä aivan rauhassa niin, että yhdellä kerralla olisi mennyt vain yhden artiklan. Tämä olisikin hyvä teema päiväkotiin. Sitä voisi rauhassa käsitellä, vaikka puoli vuotta, ja käydä rauhassa kaikki artiklat läpi sekä keskustella lapsia herättävistä kysymyksistä ja syventyä aiheeseen esimerkiksi luovien ja toiminnallisten menetelmien kautta.

7.4 Lotta leppäkerttu on erilainen

Neljännellä satukerralla luimme kirjan Lotta leppäkerttu on erilainen. Aluksi etsimme erilaista leppäkerttua muiden leppäkerttujen joukosta. Yksi leppäkerttu erottui nopeasti joukosta ja lapset osoittivat sitä. Kysyimme mikä leppäkertusta teki erilaisen kuin muut ja lapset vastasivat, ettei sillä ollut yhtään pilkkua. Kirjan aikana keskustelimme siitä, miltä Lotta leppäkertusta mahtoi tuntua, kun muut hyönteiset pilkkasivat häntä ja jättivät hänet leikkien ulkopuolelle. Lapset kuvailivat, että Lotasta tuntui varmaankin surulliselta. Puhuimme myös siitä, miten Lottaa kiusanneista hyönteisistä tuntui pahalta Lotan ollessa kadoksissa ja kuinka he katuivat sitä, että olivat kiusanneet Lottaa. Myös Lotan ystävä Heikki heinäsiirkka katui, ettei ollut puolustanut ystäväänsä.

Mietimme miltä Lotasta mahtoi tuntua lopuksi. Lapset olivat sitä mieltä, että nyt iloiselta ja onnelliselta. Puhuimme siitä, miten muut hyönteiset olivat pyytäneet anteeksi ja kuinka tärkeää anteeksi pyytäminen on, jos on jollekin aiheuttanut pahaa mieltä. Yksi lapsista kertoi, että joskus jos vahingossa satuttaa siskoaan, niin aina muistaa pyytää anteeksi. Lisäksi puhuimme siitä, että on yhtä tärkeää

antaa myös anteeksi, jos kaveri pyytää. Lopuksi palasimme vielä kirjan ensimmäiselle sivulle, josta aluksi löysimme erilaisen pilkuttoman leppäkertun. Siinä oli leppäkerttujen lisäksi myös kukkasia, muurahaisia, mehiläisiä ja perhosia. Pyy-simme lapsia katsomaan vielä tarkemmin, oliko kaikki sittenkään ihan samanlaisia. Kun katsoimme uudestaan, huomasimme, että kaikki olivat hieman erilaisia. Lotta leppäkerttu vain erottui ensimmäisenä, koska sen erot olivat näkyvämmät kuin muilla. Lapset päättelivät, että Lotta leppäkerttu oli varmaan vasta vauva ja ei vielä yhtään vuotta vanha, koska he olivat kuulleet, että leppäkerttu on sen ikäinen, kuin sillä on pilkkuja. Laskimme vielä yhdessä minkä ikäisiä muut leppäkertut olivat.

Kirja oli melko pitkä mutta lapset jaksoivat hyvin keskittyä kuuntelemaan tarinaa. Kirja sisälsi paljon opetusta tarinan lomassa ja oman kokemuksemme mukaan se soveltuu hyvin käytettäväksi esimerkiksi kiusaamisen, leikeistä poisjättämisen, anteeksi pyytämisen ja – antamisen asioita käsiteltäessä. Kirja toi esiin tosi monipuolisesti juuri näitä aiheita ja on meidän mielestämme hyvä juuri vähän vanhemmille päiväkodin lapsille, joiden keskuudessa saattaa esiintyä enemmän esimerkiksi syrjintää ja kiusaamista. Tämä kirja ei välttämättä kaipaakaan mitään jatkokäsittelyä, kuten osa aiemmista kirjoista, sillä tässä on helposti sisäistettävämpiä asioita.

7.5 Runokortit

Viidennellä ja viimeisellä kerralla meillä oli runokortteja, jotka olivat eri runokirjoista ja eri kirjoittajilta. Etsimme runoja, joiden teemana on tasa-arvo, erilaisuus tai suvaitsevaisuus. Ensimmäinen runo Uppo-Nalle kertoi siitä, kun Uppo-Nalle ihmetteli, miksi joku toinen on pitkä, toinen pätkä tai miksi toisella on iloja ja toisella suruja. Yksi lapsista kertoi, että on itse kotona kirjoittanut runoja. Mietimme yhdessä mitä runossa tapahtui ja mitä se tarkoitti. Puhuimme, että ensimmäisessä runossa kerrottiin siitä, miten kaikki on erilaisia.

Toisessa runosta heräsi yhdelle lapsista ajatus, että jokaiselle tulee olla oma paikka. Se jäi hänelle mieleen, kun runo loppui niihin sanoihin. Keskustelimme myös siitä, että kaikki eläimet ovat erilaisia, niin kuin ihmisetkin ja mietimme, mitä eroja eläimissä on. Kysyimme miksei käärme voi lentää. Lapset vastasivat, että

koska sillä ei ole siipiä. Mietimme, millä eläimillä sitten on siivet. Esimerkiksi linnulla yksi lapsista vastasi ja kuten ampparilla sanoi toinen. “Ampparilla on tosi pienet siivet.” “Ja ampparilla on piikki.” Mietimme, että no eihän kaikilla eläimillä ole piikkiäkään. No ei ainakaan lampaalla yksi lapsista tokaisi. Mietimme sitten vielä yhdessä, että no mitäs lampaat tekevät ja mitä kaikkea eri eläimet syövät. Kaikki asuvat vähän eri paikoissa ja on eri tehtävät, niin kuin ihmisilläkin.

Puhuimme enemmän yhden runon pojasta, joka oli tumma ihonvärittään ja muut syrjivät häntä. Mietimme ja katsoimme lasten eroavaisuuksia, esimerkiksi ihonväriä ja hiustenväriä. Kaikilla oli vähän eri väriset. Viimeisessä runossa puhuttiin kateudesta ja kiusaamisesta. Mietimme yhdessä miksi jotkut kiusaavat ja että pienemmille voi opettaa, ettei saa kiusata. Yksi lapsista totesi, että eläimetkin voi kiusata toisiaan ja niin ei saa tehdä. Totesimme vielä lopuksi, että erilaisuus on rikkaus.

Runot olivat selkeästi vähän vaikeampia ymmärtää. Niissä oli paljon sanoja, joita lapset eivät olleet ennen kuulleet. Piti aina runon jälkeen vähän avata vaikeampia sanoja mitä ne tarkoittavat, jotta runon sanoma tulisi paremmin esille. Runot olivat kuitenkin mieluisia ja lapset tykkäsivät nostaa runokortteja vuorollaan. Tätäkin ideaa voisi jatkojalostaa ja esimerkiksi lapset voisivat piirtää runoista kuvia tai esimerkiksi kirjoittaa itse omia runoja, vaikka erilaisuudesta tai kiusaamisesta. Huomasimme runoja etsiessämme, että vaikka erilaisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja tasa-arvosta löytyy paljon kuvakirjoja, niin niistä oli todella vaikeaa löytää runoja. Emme löytäneet suoraan mitään lasten runokirjaa, jossa olisi ollut tähän teemaan liittyviä runoja, vaan jouduimme selailemaan eri runokirjoja läpi ja etsimään tähän teemaan sopivia.

7.6 Haastattelu

Haastattelimme ryhmän henkilöstöä satuhetkien päätyttyä. Heidän mielestään tasa-arvo näkyy päiväkodissa ja sen arjessa jo siinä, että varhaiskasvatuslaki asettaa työntekijät kohteilemaan kaikkia tasa-arvoisesti. Ketään ei saa suosia tai syrjiä, vaan kaikki lapset ovat samanarvoisia ja yhtä tärkeitä. Tasa-arvokasvatus toteutuu päiväkodissa/ryhmässä ottamalla kaikki lapset huomioon eri toimin-

noissa ja leikeissä. Ryhmä käyttää tasa-arvokasvatuksessa monipuolisesti hyödyksi erilaisia kanavia, kuten kirjallisuutta, keskustelua, leikkejä, opetusvideoita lasten ikä ja kehitystaso huomioiden.

Ryhmällä oli ollut edellisenä syksynä käytössä Reilusti ryhmässä -materiaali, jossa käsiteltiin osittain samoja asioita kuin meidän satuhetkillämme. Ryhmän henkilöstö koki, että voisi hyvinkin käyttää meidän antamiamme aiheita yhdistäen niitä Reilusti ryhmässä -materiaalin kanssa.

Satuhetkiemme jälkeen lapsien mieleen oli erityisesti jäänyt runokortit, joita käytimme viimeisellä kerralla. Lapset olivat myös toisinaan puhuneet niinä päivinä kirjoista, kun olimme päiväkodilla käyneet. Joistakin aiheista ryhmässä oli keskusteltu myöhemmin enemmän ja suurin osa lapsista muisti hyvin mitä kirjassa oli tapahtunut tai mitä se käsitteli. Päiväkodissa on ryhmän seinällä kirjamato, johon liitettiin aina kuva kirjasta, joka oli luettu. Kuvat lisättiin myös satuhetkillä luetuista kirjoista ja ne ovat siinä kaikkien nähtävillä.

Henkilöstö oli aikaisemmin käyttänyt kirjallisuutta jonkin verran vaikeiden asioiden käsittelyyn. He kokevat, että se on hyvä ja toimiva tapa ainakin vähän vanhempien lasten kanssa, kun vain sopiva kirja löytyy. He kokivat, että kirjalla pystyy alkuun hyvin herättelemään lapsia keskustelemaan vaikeistakin asioista ja tämän lisäksi voisi ottaa mukaan toiminnallisia menetelmiä ja leikkejä.

Ryhmä koki, että aikoo jatkossakin käyttää kirjallisuutta vaikeiden asioiden käsittelyyn. Meidän satuhetkillämme henkilöstö oppi sen, että kirjan tulee olla selkeä, sisältää mielellään kuvia ja olla riittävän lyhyt, jotta lapset jaksavat kuunnella ja keskittyä siihen. Täytyy myös olla aikaa kirjasta heräävillä kysymyksille ja ihmettelulle sekä rauhallinen paikka, jotta kirjaan voidaan keskittyä ilman häiriötekijöitä. On myös tärkeää miettiä etukäteen muutamia valmiita kysymyksiä sopiviin kohtiin kirjaa, jotta lapset pääsevät osallistumaan satuhetkeen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kokemuksemme perusteella lastenkirjallisuus on oiva keino käsitellä tasa-arvoa ja siihen liittyviä teemoja. Lastenkirjallisuus toimii hyvänä ajatusten herättäjänä johdattaen lapset pohtimaan, ihmettelemään ja keskustelemaan eri aiheista. Kun lukija haastaa lapsia keskusteluun ja kysyy kysymyksiä kirjan ohella, kokemuksemme mukaan se tuo satuhetkiin vaihtelua sekä mahdollisuuksia oppia lisää lasten ajatusmaailmasta avartaen sitä entisestään. Koimme, että jos kirja sisältää vaikeita sanoja tai lapsille tuntemattomia asioita, olisikin hyvin tärkeää keskustella yhdessä ja esimerkiksi mahdollisuuksien mukaan myös jatkaa aihetta luovin menetelmin.

Keskustellessamme satuhetkillä, esille nousi yhdenvertaisuus ja se, miten kaikki ovat omanlaisiaan, mutta samanarvoisia. Tämä nousi esille esimerkiksi, kun pohdimme yhdessä kaikkien ihmisten eroavaisuuksia ja mietimme, kuinka hassua olisi, jos kaikki olisivat samanlaisia. Yhden kirjan johdattelemana keskustelimme siitä, millaisia erilaisia kulttuureita ja niihin kuuluvia tapoja ihmisillä on. Tämä toi monikulttuurisuuden huomioimisen esille, joka on osa tasa-arvokasvatusta. Myös sukupuolisensitiivisyys tuli esille, keskustellessamme siitä, kuinka kaikki ovat samanarvoisia, oli sitten tyttö tai poika ja että meillä on kaikilla samat oikeudet. Toimme esille, että kaikki saavat olla omia itsejään ja ei tarvitse muuttua, jotta toiset hyväksyisivät. Totesimme lasten kanssa yhdessä kaikkien olevan hyviä juuri niin kuin ovat.

Tutkimuksessa totesimme, että kuvakirjat avasivat lapsille paremmin asioita kuin kirjat, joissa ei olisi ollut kuvia. Monet asiat esimerkiksi eri kulttuureista ja uskonnoista olivat heille outoja ja niiden asioiden ihmetteleminen ja selvittäminen olisi ollut paljon vaikeampaa ilman kuvakirjoja. Kuvakirjat myös ylläpitivät lasten keskittymiskykyä, sillä he pystyivät käyttämään useampia aistejaan ja tyydyttämään tiedonnälkäänsä tutkimalla ja keskittymällä kuviin. Kuvakirjojen avulla lapset myös huomasivat konkreettisemmin, jos jollakin oli esimerkiksi eri ihonväri.

Tutkimuksessa olleet lapset ovat sen ikäisiä, että heitä kiinnostaa jo ympäröivä maailma. He kyselivät paljon kirjoissa esiintyvistä hahmoista tai asioista, joita he

eivät vielä tienneet tai mistä he eivät olleet kuulleet. Kirjojen avulla lapsille voidaan avata suuri maailma. Ne voivat sisältää kuvia ja tietoa, vaikka toiselta puolelta maapalloa, paikasta johon lapsi ei pysty pääsemään. Kirjat tuovat tuon uuden ja erilaisen maailman käden etäisyydelle lapsesta, jolloin lapsi voi rauhassa tutustua siihen samalla avartamalla omaa maailmankuvansa ja kasvamalla yhä suvaitsevammaksi ja oikeudenmukaisemmaksi.

Opinnäytetyömme tutkimusta varten tutustuimme satoihin lastenkirjoihin. Kävimme etsimässä sopivia kirjoja Tampereen kaupunginkirjaston lisäksi myös Lastenkirjainstituutin kirjastosta. Kävimme läpi monia vaihtoehtoja, ja samalla tutustuimme myös tämän hetken tarjontaan lastenkirjallisuudesta, kuvakirjoista ja lastenlyriikasta. Lastenkirjojen tarjonta on nykyään todella laaja ja lastenkirjat käsittelevät monia aiheita monesta eri näkökulmasta. Tutkittuamme tarjontaa päädyimme siihen, että lastenkirjallisuutta voi käyttää kasvatuksessa hyödyksi monella muullakin alueella, kuin vain tasa-arvo kasvatuksessa. Huomasimme myös kehityksen mikä lastenkirjallisuudessa on nähtävissä. Ei tarvitse mennä kovinkaan montaa vuosikymmentä taaksepäin, kun kirjoissa, niin oppikirjoissa kuin kuvakirjoissakin, käytettiin sittemmin esimerkiksi rasistisiksi leimattuja sanoja.

Tutkimuksemme mukaan lastenkirjallisuudesta kuvakirjat ovat ne, joita on laajasti ja kokonaisvaltaisesti nykyään aiheesta kuin aiheesta. Esimerkiksi lastenlyriikka oli vaikea löytää tästä aiheesta ja se johtuu osittain lastenrunojen määrästä suhteessa kuvakirjoihin. Kirjastossa tämän huomaa siten, että lastenrunoja on vain yhdessä hyllyssä, kun kuvakirjoja on monta hyllyllistä. Tämän aiheen runojen vähyyteen voi vaikuttaa myös se, että ”nykypäivän lastenrunous välttää viimeiseen asti opettavuutta ja pateettisuutta” (245, pienisuurimaailma).

9 POHDINTAA

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Koska tutkittava ryhmä koostui lapsista, heidän oman suostumuksensa lisäksi kysyimme luvan heidän huoltajiltaan. Lapset kuuluvat suojeltaviin erityisryhmiin. Tämä tarkoittaa sitä, että heillä ei ole täyttä itsemääräämisoikeutta päättää omasta osallistumisestaan tutkimukseen, vaan heidän osallistumiseensa tarvitaan myös huoltajan lupa. (Kuula 2011, 147.) Liitteistä löytyy kirje, joka on toimitettu jokaisen tutkimukseen osallistuneen lapsen vanhemmalle/huoltajalle. Pyrimme, että viestintä on avointa ja luottamuksellista päiväkodin ja vanhempien kanssa. Tutkimus perustuu vapaaehtoisuuteen, jolloin jokaisella vanhemmalla ja lapsella on oikeus kieltäytyä osallistumisesta.

Pohdimme opinnäytetyönprosessin alussa, miten toteutamme haastateltavien anonymiteetin säilymisen. Keskusteltuamme päiväkotiryhmän lastentarhanopettajan kanssa päädyimme siihen, että opinnäytetyössämme käytämme päiväkodista käsitettä tamperelainen päiväkotitoiminta. Lasten tai päiväkodin aikuisten nimiä ei mainita missään kohtaa opinnäytetyötä, vaan he pysyvät anonymoineina. Laadullisessa tutkimuksessa voi olla vaikea ratkaista, miten tehdä suora aineistositaatti tunnistamattomaksi (Kuula 2011, 205). Jotta anonymiteetti säilyy, käytämme sitaateissa merkintöjä lapsi, lastenhoitaja ja lastentarhanopettaja. Missään vaiheessa ei ollut tutkimuksen kannalta ratkaisevaa mainita aineistoissa lasten tai aikuisten nimiä, joten aineiston anonymisointia ei siltä osin tarvinnut tehdä.

Eettisyyden ja luotettavuuden takaamiseksi käytimme opinnäytetyössämme mahdollisimman laajasti ajankohtaista sekä luotettavaa tutkimustietoa ja kirjallisuutta. Käytimme useita lähteitä varmistaaksemme tiedon luotettavuuden. Tutkimuksessa tarkkailimme ja havainnoimme vain yhden ryhmän toimintaa ja keskustelua. Luotettavuutta tutkimukseen voisi lisätä tutkimalla ja havainnoimalla useampaa lapsiryhmää eri päiväkodeista, mutta resurssien ja ajan puutteen vuoksi päädyimme tutkimaan vain yhtä ryhmää yhdessä päiväkodissa.

Eettisyyden ja luotettavuuden haasteina on esimerkiksi se, kuinka paljon lapset antavat itsestään meille satuhetkillä, kun olemme heille tuntemattomia. Kävimme

ennen satuhetkiä päiväkodilla tutustumassa lapsiin, vähentääksemme heidän vieroksumistansa, jotta tutkimustulos olisi mahdollisimman luotettava. Tutkimustulosten ja havainnoinnin luotettavuutta paransimme äänittämällä satutuokiot, haastattelut ja keskustelut.

9.2 Tutkimuksen kehittäminen ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Meidän tekemää tutkimusta olisi voinut kehittää ja laajentaa hyvin erilaisiin suuntiin, jos aika ja resurssit olisivat antaneet mahdollisuuden. Olisimme voineet tutkia useampaa päiväkotia eri paikkakunnilta ja niissä useampaa, jolloin olisimme saaneet laajempia ja kattavampia vastauksia siitä, kuinka tasa-arvokasvatusta toteutetaan tällä hetkellä eri päiväkodeissa ja kuinka lastenkirjallisuutta käytetään siinä hyödyksi. Samalla voisi ohjata kasvattajia käyttämään lastenkirjallisuutta monipuolisesti hyödyksi.

Tutkimuksessa voisi myös keskittyä vain yhteen aihepiiriin, esimerkiksi sukupuolisensitiivisyyteen ja erilaisiin perhemalleihin, jolloin voisi keskittyä useamman kirjan ajan samaan aihepiiriin ja käydä vaikka kirjojen avulla läpi kaikki lapsiryhmän lasten kotona esiintyvät perhemallit. Toisena esimerkkinä käytämme meidän satuhetkiltä tuttua kirjaa *Me kaikki synnyimme vapaina* (2008), jossa esitellään YK:n ihmisoikeudet. Niiden käsitteleminen yhdessä kirjassa ja yhden tuokion aikana oli selvästi liian iso pala purtavaksi, mutta sen jakaminen useammalle kerralle toimisi varmasti paremmin.

Koska sekä lastenkirjallisuus että tasa-arvokasvatus ovat todella laajoja ja monisäikeisiä kokonaisuuksia, olisi tutkimusta voinut kehittää tarkastelemaan lähemmin vain jompaakumpaa, lastenkirjallisuuden käyttöä varhaiskasvatuksessa tai tasa-arvokasvatuksen toteutumista. Lastenkirjallisuuden kehityksestä ja eri lajeista, niiden hyvistä ja huonoista puolista, sekä vaikutuksesta lapsen kasvuun ja kehitykseen, voisi hyvinkin tehdä kokonaisen opinnäytetyön. Myös sen kehityksestä ja kuinka lastenkirjallisuus ottaa kantaa muuttuvaan maailmaan ja osaltaan pyrkii luomaan maailmasta paremman ja tasa-arvoisemman paikan, voisi tutkia.

Lastenkirjallisuutta ja kirjallisuutta ylipäättänsä voisi tutkia muutenkin kuin vain osana varhaiskasvatusta, esimerkiksi kirjallisuusterapian monia käyttömahdollisuuksia. Kuinka käyttää kirjallisuutta hyödyksi erityisryhmien kanssa (kehitysvammaiset, lastensuojelun asiakkaat, mielenterveyskuntoutujat). Kirjallisuus antaa niin paljon mahdollisuuksia ja myös muokkautuvuutensa ja vaihtuvuuden ansiosta se ei ikinä vanhene, joten tutkimusaiheena tai yhtenä elementtinä se on aina hyvä vaihtoehto. Vaihtoehtoisesti tutkimusta voisi eriyttää enemmän kohti tasa-arvokasvatusta ja tutkia sen toteutumista myös esimerkiksi muiden menetelmien avulla.

9.3 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Valittuamme aiheeksemme lastenkirjallisuuden pohdimme pitkään vaihtoehtoisia lähestymistapoja ja mahdollisia tutkimuskysymyksiä. Vielä ideapaperin esittämisen jälkeen, aiheemme muuttui lähes kokonaan. Lopulta päädyttyämme tähän viimeiseen versioon, rupesimme työstämään tutkimussuunnitelmaa. Tutkimussuunnitelma oli aikataulullisesti hyvin laadittu, sillä pysyimme laaditussa aikataulussa. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen aloitimme satutuokiot vasta viikkoa myöhemmin, sillä juuri hakiessamme tutkimuslupaa Tampereen kaupungilla oli kahden viikon tauko lupakäsittelyissä. Tämä ei onneksi haitannut meidän prosessiamme yhtään sen enempää ja saimme aloitettua satukerrat heti seuraavalla viikolla suunnitellusta.

Mietimme aluksi, että olisimme tehneet työstämme vähän laajemman haastattelulla useampaa lastentarhanopettajaan ja hoitajaa, jotta olisimme saaneet kattavamman kuvan, kuinka tasa-arvokasvatusta toteutetaan päiväkodeissa. Luovuimme kuitenkin tästä ideasta, sillä olisimme joutuneet lähettämään kyselyitä niin monelle ihmiselle, emmekä silti olisi välttämättä saaneet moniakaan vastauksia. Myös aikataulullisista syistä päätimme jättää nämä haastattelut tekemättä ja päätimme, että keskitymme ainoastaan yhteen päiväkotiin ja yhteen ryhmään. Yhteistyö päiväkodin kanssa sujui hyvin. Saimme heihin helposti yhteyden ja he olivat hyvin yhteistyöhaluisia.

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä prosessi ja sitä helpotti mielestämme se, että meitä oli kaksi tekijää. Saimme potkittua toisiamme eteenpäin vuorotellen ja jaettua ajatuksia. Toisen tuki tuli tarpeen varsinkin niissä kohdissa, kun työ ei oikein edennyt mihinkään. Meidän prosessissamme oli myös pari pitävää aikarajaa, joissa oli pysyttävä, joten prosessin oli edettävä. Ensimmäinen aikaraja tuli vastaan maaliskuun lopussa, siihen mennessä oli saatava tehtyä satuhetket päiväkodissa, sillä toinen meistä lähti huhtikuuksi ulkomaille suorittamaan projektiopintoja. Toinen aikaraja tuli vastaan elokuun lopussa, sillä ohjaava opettajamme jää silloin eläkkeelle. Jotta ohjaava opettaja ei vaihtuisi kesken prosessin, on työ saatava valmiiksi ennen sitä.

Opinnäytetyö opetti meille paljon niin itsestämme ja toisistamme kuin lastenkirjallisuudesta ja tasa-arvosta. Tämän työn avulla pystymme viemään käytännön työhön monia elementtejä ja hyödyntämään meidän tietoa esimerkiksi tämän hetkisestä lastenkirjatarjonnasta. Tämän työn ansiosta tiedämme nyt mitä tutkimusprosessi pitää sisällään.

10 LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Bengtsson N. 2019. Sadun kertojat. Helsinki: Avain.

Grünthal, S. 2003. Tiitiäisen lumo. Teoksessa Karjalainen M. & Suojala M. (toim.) Avaa lastenkirja. Helsinki: Lasten Keskus.

Grünthal, S. 2003. Lastenrunon linjoja 1980- ja 1990-luvuilla. Teoksessa Karjalainen M. & Suojala M. (toim.) Avaa lastenkirja. Helsinki: Lasten Keskus.

Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Heikkilä-Halttunen, P. 2010. Minttu, Jason ja peikönhäntä: lasten kuvakirjoja kiipeistä aiheista. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Heikkilä-Halttunen, P. 2003. Patikkamatka maalta kaupunkiin. Teoksessa Grün K., Huhtala L., Laukka M. & Loivamaa I. (toim.) Pieni suuri maailma. Helsinki: Tammi.

Heinimaa E.2001. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa Karjalainen M. & Suojala M. (toim.) Avaa lastenkirja. Helsinki: Lasten Keskus.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. painos. Helsinki: Tammi.

Huhtala L. & Juntunen K. 2004. Ilosaaren seutuvilla. Helsinki: BTJ Kirjastopalelu Oy.

Hujala, E & Turja, L. 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huuska, M & Karvinen, M. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa: Ylitapio:Mäntylä, O: Villit ja Kiltit. Tasa-arvokasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ihonen M, 2003. Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla. Teoksessa Grün K., Huhtala L., Laukka M. & Loivamaa I. (toim.) Pieni suuri maailma. Helsinki: Tammi.

Kananen J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karasma, K. & Suvilehto P. 2013. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta aja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.

Kunnas, K. 1996. Tiitiäisen satupuu. 20. Painos. Porvoo: WSOY.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Kokko, M. 2014. ”Jos minutkin haetaan taivaaseen?”. Teoksessa Mustola, M. (toim.) Lastenkirja. Nyt. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Laakso, M. 2014. Nonsensesta parodiaan, ironiasta kielipeleihin: Monitasoinen huumori ja kaksoisyleisön puhuttelu Kari Hotakaisen Lastenkirjassa, Ritvassa ja Satukirjassa. Tampere: Tampere University Press.

Lassén-Seger, M. 2014. Kuvakirja - mahdollisuuksien maailma. Teoksessa Lassén-Seger, M. (toim.) BY : Finnish illustrations for children. Vaasa: Jokowski.

Mikkonen, K. 2005. Kuva ja sana. Helsinki: Gaudeamus Kirja Oy.

Oittinen, R. 2004. Kuvakirja kääntäjän kädessä. Helsinki: Lasten Keskus.

Pesonen, J. 2013. Xing, Sikuriina sekä Tatu ja Patu. Monimuotoinen monikulttuurisuus 2000-luvun lastenkirjoissa. Teoksessa Rastas, M. (toim.) Kaikille lapsille. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Suomalaisten lukemien kirjojen määrä vähenee – sosiaalinen media vie osansa: ”Vapaa-ajasta kilpailee niin moni asia nykyään”, MTV Uutiset 25.04.2019. Viitattu 19.08.2019. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomalaisten-lukemien-kirjojen-maara-vahenee-sosiaalinen-media-vie-osansa-vapaa-ajasta-kilpailee-niin-moni-asia-nykyaan/7378728#gs.wuhkx6>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-6766. 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 14.8.2019 http://www.stat.fi/til/muutl/2018/muutl_2018_2019-06-17_tie_001_fi.html

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Sukupuolten tasa-arvo, Sanasto/Sukupuolisensitiivisyys, yhdenvertaisuus. Luettu 3.7.2019 <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tutkimuksessa käytetty lastenkirjallisuus

Agnello, E. 2016. Minä olen Alex. Kärkölä: Kustannus Oy Pieni Karhu

Amnesty International. 2008. Me kaikki synnyimme vapaina. Helsinki: Lasten Keskus

Härmälä, A. 2011. Sinä et kuulu tänne, Beiron. Helsinki: Schildts.

Itkonen, J. 2016. Hirvi irvistää. Helsinki: Lasten Keskus

Itkonen, J. 2014. Kaikki hyvin kasvimaalla. Helsinki: Lasten Keskus

Itkonen, J. 1997. Be et Pop. Helsinki: Otava

Karjalainen, E. 1985. Uppo-Nallen kootut runot. Porvoo: WSOY

Nuotio, E. 2003. Näin pienissä kengissä. Helsinki: Tammi

Suutari, M. 2013. Lotta Leppäkerttu on erilainen. Pori: Sunkirja

11 LIITTEET

Liite 1. Saatekirje Lasten Huoltajille

Hei huoltaja/vanhempi!

Olemme sosionomi-lastentarhanopettajaopiskelijoita Tampereen Ammattikorkeakoulusta ja teemme tutkimuksellista opinnäytetyötä yhteistyössä teidän päiväkodin kanssa.

Opinnäytetyömme aihe on tasa-arvokasvatus lastenkirjallisuuden avulla ja konkreettisesti se toteutetaan niin, että tulemme pitämään päiväkodille pienryhmälle satuhetkiä 6 peräkkäisenä viikkona, pois lukien hiihtolomaviikko (vko 9). Jokaiselle kerralle valitsemme yhden kirjan, jonka avulla käsittelemme tasa-arvon teemoja, kuten vammaisuus, monikulttuurisuus ja erilaiset perhemallit. Päivän kirja luetaan ja sen jälkeen pyritään synnyttämään keskustelua lapsiryhmän kanssa kirjan herättämistä ajatuksista ja mielteistä. Jotta keskustelua syntyisi, rajasimme ryhmän ikähaarukaksi 4-5 vuotiaat.

Opinnäytetyössä ei mainita lasten, ryhmän eikä päiväkodin nimeä, vaan viitteissä käytetään termiä tamperelainen päiväkotiki, joten lapsenne ei ole tunnistetavissa opinnäytetyöstämme. Jotta pystymme havainnoimaan ja analysoimaan keskusteluja myös jälkikäteen, nauhoitamme satuhetket. Nauhat ovat vain meidän käytössä ja työn valmistuttua ne hävitetään kokonaan. Valmis työme ilmestyy sivulle theseus.fi, josta myös te voitte käydä tutustumassa siihen.

Jos teillä on jotain kysyttävää työhöme liittyen, vastaamme mielellämme kysymyksiinne sähköpostitse. Kiitos yhteistyöstä,

Terveisin:

Taru Hakala

Anniina Harjula

Pyydämme teitä täyttämään alla olevan lupalomakkeen ja palauttamaan sen päiväkodin henkilökunnalle mahdollisimman pian.

Lapseni _____ (lapsen nimi)

saa [] ei saa [] osallistua opinnäytetyömme toteutukseen

Allekirjoitus _____